

Broj:

Podgorica, 25.01.2021. godine

Savjet Agencije za zaštitu konkurencije na osnovu čl. 20f st 1 t.1 Zakona o zaštiti konkurencije ("Sl. list Crne Gore", br. 44/12 i 13/18), člana 18 stav 1 Zakona o upravnom postupku („Sl. list CG“, br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), člana 11 st. 1.i 2, člana 14 st. 1 i 3 i člana 19 Zakona o kontroli državne pomoći („Službeni list Crne Gore", br. 12/18 – u daljem tekstu: „Zakon“) u postupku procjene usklađenosti državne pomoći, po prijavi državne pomoći podnijetoj od strane Investicionog razvojnog fonda Crne Gore AD, a na osnovu Prijedloga rješenja V.D. direktora Agencije za zaštitu konkurencije, na sjednici održanoj 25.01.2021. godine d o n o s i

R J E Š E N J E

1. Godišnji plan rada Investicionog razvojnog fonda Crne Gore AD za poslovnu 2021. godinu u skladu je sa Zakonom.

2. Podrška infrastrukturnim projektima u cilju unaprjeđenja kvaliteta života i uravnoteženog regionalnog razvoja će se naknadno ocjenjivati, prilikom svake konkretne dodjele, primjenom posebnih pravila za dodjelu državne pomoći.

3. U skladu sa članom 1 stav 2 Zakona o kontroli državne pomoći, Agencija za zaštitu konkurencije se nije izjasnila na dio Plana koji se odnosi na podsticaje razvoja poljoprivrede.

O B R A Z L O Ž E N J E

PODNIJETA PRIJAVA DRŽAVNE POMOĆI - ZAKONITOST DRŽAVNE POMOĆI

Investicioni razvojni fond Crne Gore AD je najprije elektronskom poštom, Dopisom broj: 02-01001-12961-20/1 od 20.11.2020. godine, dostavio na ocjenu Godišnji plan rada Investicionog razvojnog fonda Crne Gore AD za poslovnu 2021. godinu (u daljem tekstu: „**Godišnji plan rada**“), da bi, zatim Dopisom broj: 05-04001-356-21/1 od dana 22.01.2021. godine, koji je zaveden kod Agencije za zaštitu konkurencije (u daljem tekstu: „**Agencija**“) pod brojem : 05-430/21-16/2 od 22.01.2021. godine, dostavio Agenciji konačnu i potpunu prijavu državne pomoći, čime su se stekli uslovi za ocjenu Godišnjeg plana rada.

Dodatno, na osnovu člana 11 stav 1 Zakona, Investicioni razvojni fond Crne Gore AD dostavio je i Obrazac 1 prijave državne pomoći, što sve zajedno čini jedinstvenu i potpunu prijavu državne pomoći.

S obzirom na to da član 11 stav 2 Zakona precizira da je za istinitost i tačnost podataka navedenih u prijavi odgovoran podnosilac prijave, Agencija je prilikom ocjene uzela u obzir odgovornost davaoca državne pomoći (kao podnosioca prijave državne pomoći).

Agencija je odlučivala o usklađenosti Godišnji plan rada sa pravilima za dodjelu državne pomoći, nakon što je primila urednu i potpunu prijavu državne pomoći, u smislu člana 14 stav 1 Zakona.

Na osnovu člana 19 Zakona, uzimajući u obzir naročitu složenost podnete prijave državne pomoći, Agencija je za potrebe odlučivanja angažovala nezavisnog stručnjaka sa odgovarajućim kvalifikacijama.

OPIS GODIŠNJEG PLANA RADA – KORISNICI, TRAJANJE, BUDŽET, INSTRUMENTI DODJELE

Tokom 2021. Godine će se nastaviti sa podrškom prevazilaženju efekata pandemije sa naglaskom na razvojnu komponentnu koja treba da doprinese uklanjanju strukturne i sektorske neravnoteže, kao i da se prevaziđe problem nedovoljno diverzifikovane proizvodne baze.

Sposobnost IRF CG da ostvaruje dugoročno održiv rezultat je bazirana i na saradnji sa međunarodnim finansijskim organizacijama u cilju obezbjeđenja povoljnih sredstava finansiranja. Međutim u 2021. Godini je potrebno razmotriti i plan dokapitalizacije IRF CG kako je definisano u Trećem paketu socio-ekonomskih mjera usvojenih u skladu sa Zaključkom broj 07-3705 Vlade Crne Gore od 23.07.2020. Time bi se ojačao kreditni potencijal i ublažili efekti primjene tri paketa mjera za prevazilaženje negativnih efekata pandemije koronavirusa. To je naročito značajno imajući u vidu da je za očekivati da će 2021. Godina biti godina postepenog oporavka privrede sa akcentom na očuvanju likvidnosti, kroz podršku mikro, malim i srednjim preduzećima i realizaciji projekata koji bi imali značajan multiplikativni efekat na privredni rast, a posebno u segmentu ovih korisnika.

U tom smislu, IRF CG je za narednu 2021. Godinu planirao finansijska sredstva za pružanje podrške crnogorskim preduzetnicima. Plan je da se plasira najmanje 120 mil €.

I. CILJEVI ZA 2021. GODINU

Modernizovana i konkurentna država bazirana je na tri ključna stateška pravca i to:

1. Zdrava Crna Gora;
2. Održiva Crna Gora;

3. Digitalizovana Crna Gora.

S tim u vezi ciljevi IRF CG odnose se na:

- Podršku privredi u cilju ublažavanja negativnih efekata epidemije novog koronavirusa. Tokom 2020. godine značajan dio podrške se odnosio na prevazilaženje problema likvidnosti sa kojim se susreo veliki broj preduzeća kao posledica potpunog ili djelimičnog prekida aktivnosti. U narednoj godini se očekuje stabilizacija po osnovu, prevashodno, zdravstvene situacije i porast ekonomske aktivnosti. S tim u vezi i podrška IRF CG će pratiti potrebe privrede i biti u službi rasta i razvoja sektora mikro, malih, srednjih i velikih preduzeća;
- Poboljšanje konkurentnosti privrede bazirano na razvoju prioritetnih sektora, ravnomjernom regionalnom razvoj, unapređenju i modernizaciji poslovanja, osiguravanje likvidnosti mikro, malih i srednjih preduzeća, i diversifikaciju ekonomskih aktivnosti. Kao podrška crnogorskim preduzećima nastaviće se sa realizacijom programa podrške konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima koji će biti dopunjen i novim instrumentom u vidu osiguranja izvoza;
- Podrška posebnim ciljnim grupama (mladi, početnici, žene, visokoškolci, tehnološki viškovi, individualni poljoprivredni proizvođači, zanatlije, osobe sa invaliditetom i slično) u cilju stvaranja uslova za veće zapošljavanje, povećanje radne aktivnosti i mobilnosti radnika će se realizovati kroz namjenske kreditne linije i uz podršku garantnih šema;
- Unaprjeđenje infrastrukture neophodne za razvoj i povezivanje ruralnih područja; poboljšanje uslova i kvaliteta života za ostanak stanovništva na selu;
- Podrška zelenoj ekonomiji i digitalnoj transformaciji.

Uzimajući u obzir pomenute činjenice i rukovodeći se principima opreznog bankarskog poslovanja, koji podrazumijeva da IRF CG sve rizike u obavljanju poslovne djelatnosti svodi na najmanju moguću mjeru, finansijski plan za 2021. godinu predviđa da se plasiraju sredstva u iznosu od najmanje 120 mil € (za dugoročne i kratkoročne kredite).

U cilju realizacije navedenih planova, a u skladu sa Trećim paketom socio-ekonomskih mjera usvojenim na sjednici Vlade Crne Gore od 23.07.2020. godine (Zaključak broj 07-3705) potrebno je u narednom periodu napraviti plan dokapitalizacije IRF CG kako bi se dodatno pojačao kreditni potencijal.

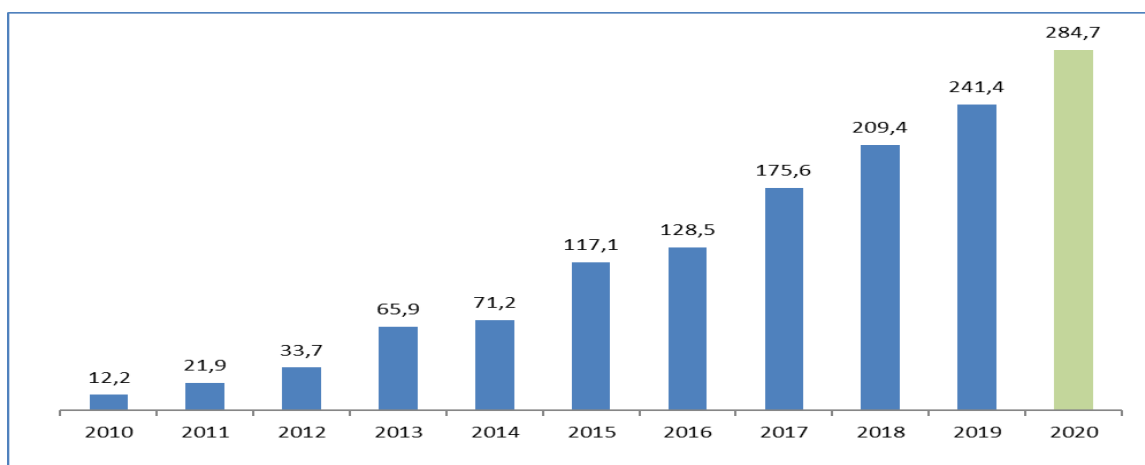
Važnost ove vrste podrške od strane Osnivača je uslovljena činjenicom da je tokom 2020. Godine IRF CG imao izuzetno značajnu ulogu u ublažavanju negativnih posledica krize izazvane pandemijom korona virusa. Mehanizmi podrške su bili u vidu moratorijuma, reprograma kredita koji su omogućili odlaganje povraćaja kredita, kao i nove ili poboljšane postojeće kreditne linije.

Sve ovo je uticalo na slobodna novčana sredstva raspoloživa za nove projekte i podršku crnogorskoj privredi tokom narednog perioda.

II. ZADACI

Preduslov za ostvarivanje održivog i inkluzivnog ekonomskog rasta je kreiranje adekvatnih programa podrške kao i realizacija namjenskih aktivnosti koje će omogućiti otvaranje novih i očuvanje postojećih radnih mjesta, ravnomjeran regionalni razvoj i konkurentnu ekonomiju.

Od svog osnivanja 2010. godine pa do kraja 2020. godine IRF CG je plasirao cca 1,4 mlrd €.

Definisani pririteti razvoja crnogorske privrede usmjeravaju aktivnost IRF CG ka pružanju podrške sljedećim segmentima :

- Razvoj preduzetništva, kroz podršku posebnim ciljnim grupama (mladi, početnici, žene, visokoškolci, tehnološki viškovi, individualni poljoprivredni proizvođači, zanatlije, inovativno preduzetništvo, ICT biznis, klasterska proizvodnja, osobe sa invaliditetom i slično) ;
- Rast i razvoj mikro, malih, srednjih i velikih preduzeća, sa posebnom pažnjom na :
  - ulaganja u prioritetne sektore crnogorske ekonomije uključujući finansiranje zelene ekonomije i digitalne transformacije kao preduslov daljeg održivog razvoja crnogorske ekonomije
  - održavanje i/ili poboljšanje likvidnosti

- podsticaj konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima
- diversifikaciju crnogorske ekonomije
- Podršku infrastrukturnim projektima u cilju unaprjeđenja kvaliteta života i uravnoteženog regionalnog razvoja

1. Razvoj preduzetništva kroz podršku posebnim ciljnim grupama

Promovisanje preduzetništva i kreiranje programa podrške za posebne ciljne grupe postalo je jedna od ključnih politika sa ciljem da se smanje nezaposlenost i kreiraju nova radna mjesta. To se odnosi na podršku za zapošljavanje i samozapošljavanje mladih, žena, individualnih poljoprivrednih proizvođača i ostalih segmenata koji zahtijevaju posebnu pažnju u cilju kreiranja posebnih uslova za otpočinjanje i održavanje sopstvenog biznisa.

Međutim, samo preduzetništvo ne rješava problem nezaposlenosti mladih i žena u potpunosti.

U Crnoj Gori je prepoznat potencijal mladih preduzetnika tako da su organizovani razni modeli finansijske i nefinansijske podrške preduzetništvu mladih, i pored izraženih pozitivnih aspiracija i popularnosti koju poziv preduzetnika uživa u društvu, broj mladih koji se opredjeljuju za samozapošljavanje je mali. Uzrok tome su vjerovatno razna ograničenja uključujući i rizike s kojima se suočavaju prilikom otpočinjanja sopstvenog biznisa i razmatranja preduzetničkog poziva kao moguće karijere. Mladi u Crnoj Gori su suočeni sa specifičnim izazovima u startovanju biznisa, a koji se uglavnom odnose na nedostatak vještina za preduzetnički poziv, neadekvatnog obrazovanja, nedostatka radnog iskustva i nedostatka finansijskih sredstava za početak biznisa. IRF CG poseban 4tatu ima na pružanju podrške visokoobrazovanim mladim ljudima, kako bi se smanjio trend rasta nezaposlenosti te ciljne grupe.

Osim toga kontinuirana podrška se pruža od strane IRF CG, promovisanju samozapošljavanja žena u cilju njihovog ekonomskog osnaživanja i eliminisanja identifikovanih prepreka za započinjanje sopstvenog biznisa. Žene koje imaju potencijala da započnu sopstveni biznis biće i u narednom periodu podržane sa beskamatnom kreditnom linijom.

Finansijska pomoć individualnim poljoprivrednim proizvođačima predstavlja preduslov ravnopravnog regionalnog razvoja jer poljoprivreda predstavlja značajan izvor prihoda, posebno stanovništva Sjevernog regiona. Osim toga sektor poljoprivrede ima važnu ulogu u ekonomiji Crne Gore, sa značajnim učešćem u bruto domaćem proizvodu (7%), uključujući ribarstvo i šumarstvo. Poljoprivreda je šansa da se otvaraju nova radna mjesta zato je neophodno raznim instrumentima uključujući i agrarnu politiku postaviti poljoprivredu kao biznis, a ne kao socijalnu ili dopunsku djelatnost. U narednom periodu će to svakako dobiti posebno na zanačaju u cilju povećanja održivosti crnogorske privrede i smanjenja uvozne zavisnosti.

Prepoznajući značaj podrške navedenim segmentima IRF CG kontinuirano prati potrebe tržišta i pruža podršku ovom segmentu kroz namjenske kreditne linije za početnike u biznisu, žene, visokoškolce, tehnološke viškove i individualne poljoprivredne proizvođače sa povoljnijim uslovima kreditiranja.

Osim toga, analiza prepreka za iniciranje preduzetničkih ideja je ukazala na nedostatak kolaterala kao jednu od glavnih barijera za dobijanje finansijske podrške a samim tim i za realizaciju poslovne ideje. Taj problem je djelimično riješen, posebno u oblasti poljoprivrede, jer je poljoprivrednicima omogućeno korišćenje kolaterala na ruralnom području. Takođe počev od 2020.godine dostupni su novi instrumenti koji se realizuju kao podrška posebnim ciljnim grupama i to u vidu garantnih šema kroz programe COSME i EaSI.

2. Podrška mikro, malim, srednjim i velikim preduzećima

2.1. Ulaganja u prioritetne sektore crnogorske ekonomije

Sektor mikro, malih i srednjih preduzeća je glavni pokretač ekonomskog rasta i razvoja budući da zapošljava preko 75% od ukupnog broja zaposlenih u Crnoj Gori i predstavlja 99,8% od ukupnog broja preduzeća.

U skladu sa strategijom pametne specijalizacije definisane su četiri prioritetne oblasti daljeg rasta i razvoja: energija i održiva životna sredina; održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane; održivi i zdravstveni turizam; i ICT, pri čemu je ICT horizontalan sektor, jer daje poslovnu i tehnološku podršku ostalim prioritetnim sektorima. Navedeno ukazuje na perspektive daljeg rasta i razvoja crnogorske privrede, a samim tim i fokus finansijske podrške IRF CG.

Dosadašnje iskustvo ukazuje da se veliki dio investicione aktivnosti obavlja u okviru turizma i ugostiteljstva, što je razumljivo imajući u vidu da je turizam jedan od strateških prioriteta razvoja crnogorske privrede.

Turizam je strateški važan za Crnu Goru, ne samo što omogućava direktan prihod i doprinos BDP-u, već i zbog značajnog multiplikativnog (direktnog i indirektnog) efekta koji on ima na druge sektore. Posebno, treba naglasiti veze sa prerađivačkom industrijom (kao što je potrošnja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda), transportom, ICT i korišćenju biznis usluga. IRF CG će i u narednom periodu, kroz kreditne linije stimulisati projekte koji imaju za cilj osnaživanje ovog sektora.

Osim turizma naročita pažnja će biti posvećena projektima u sektoru poljoprivrede i proizvodnje hrane. To će omogućiti da se u narednom periodu poboljša struktura poljoprivredne proizvodnje, unaprijedi opremljenost poljoprivrednih proizvođača i njihova klasterska povezanost, obezbijedi

bolja primjena standarda bezbjednosti hrane u svim fazama proizvodnje, kako bi se domaćem i ino tržištu plasirali proizvodi visokog kvaliteta.

Međutim u narednom periodu jako je važno identifikovati projekte i pružiti podršku integraciji rješenja koja podržavaju zelenu tranziciju i digitalnu transformaciju. To naročito dobija na značaju nakon povećanja ambicija na klimatskom polju predstavljenih Evropskim zelenim planom koje se odnose na povećano učešće čiste energije, energetske efikasnosti, pametnoj mobilnosti i forsiranje investicija u ekološki održivu poljoprivredu i očuvanje biodiverziteta.

Poljoprivreda je sektor koji ima veoma važnu ulogu u razvoju društva i ekonomije Crne Gore. Njen ekonomski značaj ogleda se u visokom doprinosu stvaranju BDP-a (preko 7%, a u EU je ispod 2%). Još je veće učešće poljoprivrede u zapošljavanju radne snage, budući da je na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima angažovana gotovo četvrtina ukupno zaposlenih u Crnoj Gori. Pored toga, poljoprivreda ima i druge važne uloge : osnova je za cjelokupan lanac vrijednosti hrane (prehrambenu industriju i povezane sektore) ; doprinosi razvoju turizma ; podstiče razvoj brojnih drugih sektora (proizvodnju opreme, mehanizacije, ali i u održivom razvoju i ublažavanju depopulacije seoskih područja ; doprinosi borbi protiv siromaštva u seoskim područjima i važan je činilac u očuvanju tradicije i ukupnog kulturnog nasljeđa crnogorskog sela. Upravo bi usmjerenje ka održivoj poljoprivredi bio jedan od puteva koji bi Crna Gora mogla trasiirati, u smanjenju posljedica pandemije COVID-19.

Navedeno ukazuje 6tat prioritete finansijske podrške IRF CG za 2021. Godinu, naročito imajući u vidu i buduću saradnju sa međunarodnim finansijskim institucijama koje veliku pažnju posvećuju ostvarenju klimatskih ciljeva.

2.2. Podršku preduzećima, kroz održavanja i/ili poboljšanja likvidnosti

Likvidnost preduzeća podrazumijeva sposobnost izvršavanja obaveza prema povjeriocima u skladu sa definisanim rokovima. Upravljanje likvidnošću u uslovima pandemije koronavirusa je dobilo potpuno novu dimenziju obzirom da je veliki broj privrednih subjekata trpio posledice kompletnog ili djelimičnog prestanka aktivnosti određeni period, a i nakon otvaranja značajan pad tražnje posebno u sektoru turizma je ukazao na neophodnost značaja finansijske podrške u cilju očuvanja radnih mjesta i održavanja poslovanja.

Uloga IRF CG je bila izuzetno značajna tokom 2020. godine u saniranju problema nelikvidnosti.

U cilju preveniranja nemogućnosti izmirenja obaveza u kratkom roku, tj. Nelikvidnosti preduzeća, te očuvanja velikog broja firmi i zaposlenih u istima, IRF CG će nastaviti sa pružanjem podrške MMSP kroz održavanje i/ili poboljšanje likvidnosti preduzeća.

U tom pravcu IRF CG pruža posebne kreditne linije koje omogućavaju rješavanje problema nelikvidnosti, i to kroz kratkoročne kredite, kredite za obrtna sredstva, faktoring kao i druge instrumente. Ti instrumenti će se realizovati i tokom 2021. godine.

Naime, kroz kratkoročne kredite-factoring finansiranje, crnogorskim privrednicima se pruža mogućnost da naplate svoja potraživanja za prodatu robu ili izvršenu uslugu prije dospijeca za naplatu. Ovo je posebno važno za one privrednike kojima je skraćenje roka naplate potraživanja ponekad od presudne važnosti za nastavak poslovanja (mali proizvođači, individualni poljoprivrednici itd).

Pored faktoringa, koji je prepoznat kao jedan od najboljih proizvoda za prevazilaženje problema (ne)likvidnosti, IRF CG nudi i niz drugih proizvoda koji se, u zavisnosti od trenutne potrebe preduzeća, dokažu kao najbolji (finansiranje trajnih obrtnih sredstava, refinansiranje postojećih kreditnih zaduženja preduzeća kod komercijalnih banaka, kratkoročni krediti, krediti za pripremu turističke i poljoprivredne sezone i slično).

Zbog rastućeg interesovanja za ovaj vid finansiranja IRF CG će opredijeliti odgovarajući iznos sredstava i poboljšati uslove za korišćenje, kako bi ova usluga bila dostupna većem broju preduzeća.

2.3. Podsticaj konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmjena Crne Gore za period januar-septembar 2020. godine, prema konačnim podacima iznosila je 1.818,5 mil €, što ukazuje na pad od 19,2% u odnosu na isti period prethodne godine.

Izvoz robe imao je vrijednost od 254,6 mil €, a uvoz 1.536,9 mil €. U odnosu na isti period 2019. godine izvoz je bio manji za 15,3%, a uvoz manji za 19,8%.

Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 16,3% i manja je u odnosu na 2019. godinu kada je iznosila 15,4%.

Pandemija koronavirusa je značajno uticala na ostvarenje spoljnotrgovinske razmjene, ali je nesporna potreba da se više posvetimo stvaranju uslova za optimalno korišćenje lokalnih komparativnih prednosti crnogorskih preduzeća kako u cilju povećanja izvoza, tako i u cilju smanjenja uvozne zavisnosti.

To je naravno kontinuirana aktivnost Vlade i nadležnih ministarstava u cilju pripremanja i implementacije strateškog okvira i naravno IRF CG kao institucije koja treba da pruži podršku

prilikom obezbjeđivanja finansijskih sredstava. Neophodno je u tom smislu kontinuirano istraživati potencijale i identifikovati djelatnosti koje su prioritete i ciljano kreirati programe podrške.

Da bi se ostvario dio ovih zadataka, IRF CG je 2017-te godine kreirao posebnu kreditnu liniju za podsticaj konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima kao i za pripremu proizvoda i usluga za izvoz.

Tokom 2021. godine planirana je dalja podrška konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima jer je potrebno obezbijediti i dodatni instrument u formi osiguranja izvoza. Shodno Zakonu o IRF CG osiguranje izvoza roba i usluga iz Crne Gore od netržišnih rizika, IRF CG će obavljati u ime i za račun Vlade Crne Gore. U tom procesu tokom 2021. godine će se stvarati formalni uslovi za razvoj ovog instrumenta.

3. Podrška infrastrukturnim projektima u cilju unaprjeđenja kvaliteta života i uravnoteženog regionalnog razvoja

Opšti cilj programa je podsticanje ekonomskog razvoja kroz pružanje podrške u poboljšanju poslovnog okruženja i stvaranju novih ekonomskih područja gdje su uslovi za poslovanje bili neadekvatni. Pored toga, drugi osnovni cilj programa je stvoriti holistički pristup u razvoju turizma, povezujući turizam i ugostiteljski sektor sa poljoprivredom i proizvodnjom hrane, kao pokretačima crnogorske ekonomije.

To nas dovodi do specifičnih oblasti djelovanja koje se odnose na: poboljšanje uslova života stanovnika u urbanim i ruralnim područjima širom zemlje, kroz poboljšanu i modernizovanu javnu infrastrukturu; ublažavanje negativnih trendova unutrašnjih migracija i podsticaj regionalnom razvoju; jačanje socijalne i poslovne kohezije između urbanih i ruralnih područja; podsticaj razvoju poljoprivrede i turizma kao glavnih sektora ekonomije u ruralnim područjima, kulturnim i istorijskim mjestima; zaštita životne sredine i stvaranje životnog okruženja pogodnog za održivi razvoj, smanjenje potrošnje energije i osiguranje dugoročne uštede u računima za energiju domaćinstava; stvaranje novih, održivih poslova; stvaranje pozitivnih eksternalija usmjerenih ka inkluzivnom, pametnom i održivom rastu; očuvanje tradicije, kulture i lokalnih uslova crnogorskih regija i sela; održiva valorizacija prirodnih resursa u svrhu razvoja turizma i poljoprivrede, kao i srodnih aktivnosti; povezivanje turizma i poljoprivredne proizvodnje kao komplementarnih strateških sektora za razvoj crnogorske ekonomije.

Crna Gora ima potencijal za ubrzani ruralni turizam i uslove za zadovoljenje potreba sve većeg broja turista koji teže zdravom načinu života i traže doživljaje koji podrazumijevaju zadovoljstvo u prirodi, tradicionalnoj kuhinji, gostoprimstvu gazdinstava/domaćinstava u ruralnim područjima, uživanje u tradiciji i očuvanim običajima i drugim autentičnim iskustvima. Međutim nedovoljni uslovi života u seoskim područjima Crne Gore koji se ogledaju u nedostatku komunalne

infrastrukture, vodosnadbijevanja i snadbijevanja električnom energijom, sve manje zadržavaju seosko stanovništvo na tom području što umnogome otežava i razvoj ruralnog turizma u pravom smislu.

U okviru ovog segmenta djelovanja, podrška bi se pružala u razvoju komunalne infrastrukture, poboljšanju uslova za život i biznis, poboljšanju kvaliteta životne sredine, podsticanju “zelene” ekonomije i uticaj na energetska efikasnost, razvoju preduzetništva i približavanje javnih usluga ljudima iz ruralnih područja.

Osim navedenog fokus je kreiranje optimalnog ambijenta za privlačenje domaćih i stranih investicija koje podrazumijeva ulaganja u infrastrukturne projekte na lokalnom i državnom nivou. To se u određenoj mjeri smatra i preduslovom daljih investiranja tako da u cilju sveukupnog razvoja i kreiranja novih radnih mjesta IRF CG pruža podršku u vidu programa kreditiranja infrastrukturnih projekata i projekata vodosnadbijevanja. Projekti koji se finansiraju iz ove kreditne linije treba da doprinesu održivom razvoju, valorizaciji prirodnih resursa, ravnomjernom regionalnom razvoju kao i podsticaju razvoja biznisa

Osim ovog vida podrške još veći značaj u savremenom okruženju ima podrška u projekte koji tretiraju pitanje zaštite životne sredine, kao i korišćenje obnovljivih izvora energije.

III. INSTRUMENTI FINANSIJSKE PODRŠKE

Dinamično okruženje uslovljeno neizvjesnošću trajanja pandemije koronavirusa nameće potrebu da se konstantno analiziraju potrebe tržišta i u skladu sa tim poboljšavaju postojeći ali i kreiraju novi instrumenti podrške.

Portfolio instrumenata koji je na raspolaganju niz godina se odnosi na:

- kratkoročne kredite ;
- srednjoročne kredite;
- dugoročne kredite.

Kratkoročnim kreditima se finansiraju tekuća aktivnost i likvidnost preduzeća, kao i otkup potraživanja (tzv. Faktoring finansiranje). Njihova je ročnost do godinu dana, i pretežno se koriste za pripremu turističke ili poljoprivredne sezone, kao i za sve one potrebe kojima se reguliše likvidnost preduzeća.

Srednjoročni krediti su namijenjeni projektima koji se mogu realizovati u periodu od jedne do pet godina u skladu sa kreditnim porfoliom IRF CG.

Dugoročni krediti su krediti čija je ročnost preko pet godina, i kojima se često finansiraju veće investicije i razvojni projekti. Ovi krediti mogu biti namijenjeni za ulaganja u investicione projekte i projekte od strateškog značaja za privredu.

Osim navedenih IRFCG će u saradnji sa međunarodnim partnerima ponuditi i model garantnih šema i to po osnovu COSME i EaSI programa podrške.

COSME program podrške je dostupan od novembra 2019. Godine, u skladu sa postojećom finansijskom perspektivom Evropske Unije kroz COSME program EIF-a. Program je namijenjen poboljšanju konkurentnosti mikro, malih i srednjih preduzeća i fokusira se na pružanje dodatne podrške za proširenje baze klijenta i veću dostupnost povoljnim izvorima finansiranja crnogorskih privrednika naročito segment koji inače ima otežan pristup postojećim izvorima sredstava. EaSI program podrške je instrument finansiranja na nivou EU a pokrenut od strane Evropske Komisije namijenjen promociji visokog nivoa kvalitetnog i održivog zapošljavanja, garantujući adekvatnu i pristojnu socijalnu zaštitu, borbu protiv socijalne isključenosti i siromaštva i poboljšanja uslova rada. Ovaj instrument je namijenjen mladima, ženama, nezaposlenim visokoškolicima, individualnim poljoprivrednim proizvođačima, tehnološkim viškovima kao i svim onim preduzetnicima koji imaju održivu i profitabilnu ideju ali koji ne mogu da obezbijede dovoljan kolateral za potrebna sredstva ili su im potrebni mikrokrediti da bi realizovali svoju ideju.

Osim gore navedenog važno je pomenuti i kreiranje podsticanje grant šeme plaćanja po učinku koja ima za cilj da pokrene i animira zainteresovane „zelene“ investitore za dalji razvoj investicija ovog tipa u saradnji sa UNDPom.

Uslovi po kojima će se realizovati instrumenti u 2021. Godini će biti preciznije definisani u okviru pojedinačnih kreditnih linija IRF CG za 2021. Godinu.

Kamatna stopa je i instrument promovisanja prioriternih djelatnosti i nivoa investicione aktivnosti. U skladu sa tim stimacije tj. Umanjenja kamatnih stopa će se odobravati u skladu sa prioritetima.

Kreditna podrška sektoru MMSP, preduzetnicima i velikim preduzećima posredstvom i uz učešće poslovnih banaka realizuje se na osnovu potpisanog Protokola o poslovnoj saradnji sa svim bankama u Crnoj Gori koje su iskazale svoj interes i spremnost da učestvuju u ovim aktivnostima.

Osnovna razlika između pomenuta dva aranžmana je u tome što za klijente koji svoje kreditne aranžmane realizuju posredstvom i uz garanciju poslovnih banaka, banka snosi kompletan kreditni rizik, sama definiše instrumente obezbjeđenja sa krajnjim korisnicima, ali se pridržava uslova kreditiranja definisanih kreditnom politikom IRF CG.

Kreditni uslovi po kojima će se realizovati instrumenti IRF-a za 2021. Godinu, ka krajnjem korisniku, su sljedeći :

- Maksimalan iznos kredita do 5 mil €;
- Rok otplate kredita do 12 godina (uključujući mogućnost korišćenja grejs perioda);

- Grejs period do 4 godine;
- Kamatna stopa do 5% na godišnjem nivou uz proporcionalan sistem obračuna kamata;
- Naknada do 1% od iznosa odobrenog kredita.

Kreditni uslovi za infrastrukturne projekte, projekte zaštite životne sredine i obnovljivih izvora energije, su sljedeći:

- Maksimalan iznos kredita do 5 mil €;
- Rok otplate kredita do 15 godina (uključujući mogućnost korišćenja grejs perioda);
- Grejs period do 5 godina;
- Kamatna stopa do 5% na godišnjem nivou uz proporcionalan sistem obračuna kamata;
- Naknada do 1% od iznosa odobrenog kredita.

Kratkoročni krediti-factoring finansiranje :

- Maksimalan iznos do 5 mil € (u slučaju obnove godišnjeg factoring limita do 7 mil €);
- Rok povraćaja do 12 mjeseci;
- Kamatna stopa do 4%;
- naknada do 0,35% od otkupljenog potraživanja/obaveze;
- stimulacija za izvoznike 0,5% umanjenje kamate od predviđenog iznosa.

Poštujući principe dosadašnjeg poslovanja sljedeće djelatnosti neće biti predmet podrške ni u 2021. godini:

- Proizvodnja i prodaja vojne opreme ili usluga;
- Građevinarstvo u cilju prodaje stambenih jedinica;
- Učešće u projektima kojima se krše međunarodno priznata prava radnika, uključujući bezbjednost na radu, pravila i procedure u Crnoj Gori;
- Bilo koja aktivnost koja se smatra nezakonitom ili štetnom po okolinu i opasnom za ljudsko zdravlje (npr. Igre na sreću);
- Bankarstvo i osiguranje;
- Trgovina valutama i hartijama od vrijednosti;
- Nemoralne i nelegalne aktivnosti.

IV. UPRAVLJANJE RIZICIMA

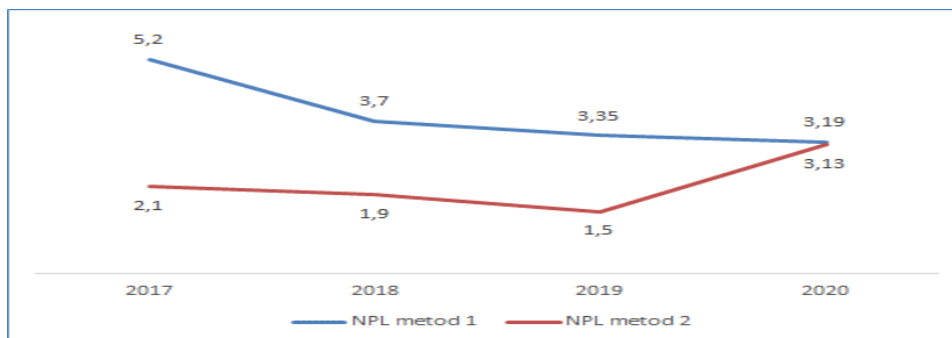
Konstantan rast portfolia plasmana IRF CG tokom poslednjih godina povećava značaj regularnim procjenama rizika i adekvatnog monitoringa portfolia.

S obzirom na zakonom definisanu djelatnost, IRF CG se u svom poslovanju susrijeće sa različitim vrstama rizika koji mogu imati negativan uticaj na finansijski rezultat i kapital. S tim u vezi uvođenje adekvatnog sistem upravljanja rizicima predstavlja ključ dugoročnog uspjeha i održivosti institucije, a sve u cilju minimiziranja rizika u poslovanju i naravno uz ispunjenje definisane misije.

Prepoznajući ove intencije, IRF CG je u svoje poslovanje uveo kulturu upravljanja rizicima, kao način za efikasan rast i razvoj svih aspekata poslovanja u budućnosti.

IRF CG u svom poslovanju koristi koncept upravljanja rizicima svojstven bankarskoj praksi i zakonskim rješenjima kojim je regulisan ovaj segment u Crnoj Gori.

Kao rezultat navedenih aktivnosti nivo NPL bilježi konstantan pad i tabela prikazuje podatke za period 2017- 2020 (oktobar 2020) na bazi 2 metode, pri čemu se NPL metod 1 bazira na klasifikaciji Centralne banke Crne Gore a NPL metod 2 se bazira na broju dana kašnjenja.

Iako je u svom poslovanju izložen većem broju rizika, IRF CG je prepoznao potrebu aktivnog upravljanja sledećim vrstama rizika : kreditni rizik, rizik likvidnosti, rizik kamatne stope i operativni rizik. Upravljanje ovim rizicima je od presudnog značaja, jer se neadekvatnom procjenom i kontrolom rizika i po samo jednom pojedinačnom plasmanu ili transakciji može ugroziti finansijski sistem IRF CG AD.

Upravljanje kreditnim rizikom predstavlja ključnu komponentu sveobuhvatnog sistema upravljanja rizicima i od presudnog je značaja za dugoročan uspjeh. S obzirom da je kreditni rizik osnovni rizik sa kojim se IRF CG u svom poslovanju suočava i u 2021. Godini će nastaviti da mu se posvećuje posebna pažnja. Ovo se ostvaruje na način što se kreditnim rizikom upravlja na individualnom nivou i na portfolio nivou.

Na *individualnom nivou*, sveobuhvatna i temeljna procjena rizičnog profila svakog dužnika podrazumijeva prikupljanje dovoljno relevantnih informacija o zajmotražiocu i razmatranje glavnih faktora i to : namjena plasmana i izvori otplate, sposobnost servisiranja kredita u

predviđenom roku otplate, dinamika i izvori otplate kredita, finansijsko stanje korisnika kredita u posljednje tri godine uključujući i dostupne podatke za tekuću godinu, osjetljivost na promjene ekonomskih i tržišnih uslova, kreditna istorija zajmotražioca, trenutna kreditna sposobnost kao i procjena kreditne sposobnosti u budućnosti na osnovu projekcije budućih gotovinskih tokova u različitim scenarijima, stanje u sektoru privrede u okviru koje zajmotražilac posluje, njegov položaj u sektoru i adekvatnost i kvalitet sredstava obezbjeđenja posebno sa aspekta utrživosti kolaterala.

Na *portfolio nivou* sistem za upravljanja kreditnim rizikom podrazumijeva praćenje strukture i kvaliteta cjelokupnog portfolija.

Koncentracija kreditnog rizika može se manifestovati na više načina i javlja se kad god postoji više kredita sa sličnim karakteristikama. Koncentracija kreditnog rizika podrazumijeva da portfolio sadrži veće izloženosti prema : jednom dužniku, grupi povezanih lica, određenom sektoru privrede, geografskom regionu, stranoj zemlji ili grupi zemalja čije su ekonomije povezane, vrsti proizvoda (vrsti plasmana), vrsti kolaterala. Visok nivo koncentracije izloženosti prema nekoj od gore navedenih kategorija, može imati negativne efekte na prihode i kapital IRF CG u slučaju problema unutar tako definisanih skupova.

Rizik likvidnosti predstavlja vjerovatnoću da IRF CG neće moći obezbijediti dovoljno novčanih sredstava za izmirenje obaveza u trenutku njihove dospelosti ili vjerovatnoću da će za izmirivanje dospjelih obaveza morati pribavljati novčana sredstva uz značajne troškove. Adekvatnim planiranjem novčanih priliva i odliva i sveobuhvatnim upravljanjem rizicima obezbjeđuje se likvidnost finansijskog sistema IRF CG.

Rizik kamatne stope predstavlja negativan uticaj promjene kamatnih stopa na finansijski položaj IRF CG. U skladu sa strateškim opredeljenjem IRF CG, održavaće se umjereni nivo izloženosti ovoj vrsti rizika.

Operativni rizik predstavlja rizik od gubitaka koji nastaju zbog neadekvatnih procedura i neuspjelih internih procesa, ljudskog faktora, sistemskih ili eksternih događaja. Kako je IRF CG u predhodnom periodu usvojio Pravilnik koji definiše upravljanje operativnim rizikom i njegovo svođenje na najmanju moguću mjeru, to će se njegova stroga primjena nastaviti i u 2021. Godini.

Imajući u vidu značajan kreditni rast u 2020. Godini dodatno podstaknut ulogom IRF CG u poboljšanju likvidnosti privrednih subjekata pogodjenih COVID krizom, a u skladu sa paketima mjera Vlade Crne Gore, a kako bi minimizirao rizike u poslovanju, posebno kreditni rizik, IRF CG će u narednoj godini, kroz niz mjera, poboljšati upravljanje kreditnim rizikom. Neke od tih mjera se odnose na smanjenje iznosa kreditne podrške koju će IRF CG dodjeljivati klijentima, smanjiti nivo izloženosti IRF CG riziku prema pojedinačnim licima i grupi povezanih lica, kvartalno pratiti koncentraciju rizika i najvećih izloženosti, kao i limitirati koncentraciju u odnosu na kapital IRF

CG. Također vodiće se računa i o sektorskoj koncentraciji i nivou rizika koju ona nosi. Također preduzeće se i određene aktivnosti na poboljšanju upravljanja operativnim rizikom kao i rizikom likvidnosti.

V. MONITORING I NAMJENSKA KONTROLA FINANSIJSKIH PLASMANA

Odobrena kreditna sredstva IRF CG se moraju utrošiti namjenski. Namjena sredstava u pogledu strukture (osnovna/obrtna) definisana je uslovima finansijske podrške IRF CG.

Korisnici finansijskih sredstava obavezni su da, u skladu sa Ugovorom, omoguće predstavnicima IRF CG nesmetanu kontrolu i obezbijede zahtijevanu dokumentaciju za vršenje kontrole.

Sadržaj i postupak kontrole namjenske upotrebe finansijskih sredstava zavisi od toga da li se finansijska sredstva odobravaju direktno ili posredstvom i uz garancije poslovnih banaka, kao i od samog načina realizacije sredstava kredita.

Kontrola namjenskog korišćenja sredstava se vrši nakon realizacije odobrenih sredstava u rokovima koji su predviđeni internim aktima IRF CG.

Tokom 2021. Godine, 14tatu u prethodnom 14tatus, nastaviće se sa kontrolom namjenskog korišćenja finansijskih plasmana u skladu sa procedurama i internim aktima IRF CG.

Naime rastući intenzitet kreditne aktivnosti, a time i rast kreditnog portfolija sa pomjeranjem 14tatus ai portfolija u korist direktnih kreditnih plasmana u odnosu na plasmane relizovane posredstvom poslovnih banaka, uslovljava intenziviranje svih aktivnosti praćenja, mjerenja i kontrole kreditnog rizika kako bi se osigurala konstantna finansijska stabilnost IRF CG.

U skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju IRF CG , uspostavljen je 14tatus praćenja 14tatus ai i kvaliteta različitih djelova kreditnog 14tatus ai u skladu sa prirodom, veličinom i kompleksnošću ukupnog 14tatus ai Fonda.

Izrađen je interni akt “Opšta pravila i procedura za praćenje 14tatus ai Fonda” koji definiše aktivnosti koje IRF CG preduzima u cilju praćenja kako ukupne 14tatus ai i kvaliteta kreditnog 14tatus ai, tako i praćenja pojedinačnih finansijskih plasmana.

Navedena procedura propisuje prikupljanje i praćenje svih relevantnih informacija koje bi mogle upućivati na povećanje rizičnosti plasmana i kolaterala, 14tatu izvještavanje svih lica uključenih u 14tatus upravljanja kreditnim rizikom o tim informacijama, kako bi se vršila ponovna procjena rizičnosti plasmana.

VI. MEĐUNARODNA I DOMAĆA SARADNJA

Strateške odrednice ekonomskog razvoja crnogorske privrede su osnov za kreiranje programa podrške IRF-a tako da su sve aktivnosti usmjerene ka kreiranju novih radnih mjesta i pozicioniranje Crne Gore kao države dinamičnijeg ekonomskog rasta i razvoja.

Finansiranje rasta i razvoja predstavlja integrisani pristup obezbjeđivanju sredstava i politika potrebnih da se obezbijedi rast i razvoj. To podrazumijeva mobilisanje domaćih izvora, međunarodnih izvora, kao i maksimalnu iskorišćenost inovativnih izvora i mehanizama finansiranja.

Uspostavljanje i razvijanje međunarodne saradnje je jedan od prioriteta IRF-a, a sve u cilju pružanja podrške rastu i razvoju ekonomije Crne Gore. Uloga IRF-a jeste podrška razvoju crnogorske privrede, u saradnji sa domaćim i međunarodnim finansijskim institucijama i uz podršku Vlade Crne Gore, kroz obezbjeđenje finansijske i druge podrške biznisu, usmjerene ka održivim, orjentisanim biznisima u svim sektorima. IRF CG posluje pod tržišnim principima tj. Sredstva obezbjeđuje na međunarodnom finansijskom tržištu, pa je ova aktivnost od posebnog značaja i predstavlja uslov za pružanje povoljnih i dostupnih sredstava crnogorskim privrednicima.

Saradnja sa institucijama koje obavljaju iste ili slične poslove podrazumijeva razmjenu informacija i znanja, nabavku sredstava, uporedna iskustva, smanjenje rizika ali i druge vidove saradnje. IRF CG će iz ovih razloga nastojati da i u narednoj godini intenzivira kontakte i dobre odnose sa raznim međunarodnim institucijama, komercijalnim bankama, ministarstvima i ostalim institucijama javnog sektora u Crnoj Gori i institucijama koje obavljaju istu ili sličnu djelatnost kao i IRF CG u regionu ali i šire.

Teuća kriza uzrokovana korona virusom je apostrofirala značaj saradnje sa međunarodnim partnerima jer je crnogorska, uslužno orjentisana, ekonomija doživjela težak udarac usljed mjera socijalne distance i zatvaranja granica za svoja emitentna turistička tržišta. Šok je toliko snažan da je, prema dostupnim podacima, opao broj ostvarenih noćenja za 79,7%, što je najrelevantniji podatak o snazi turističke privrede. Prema nekim analizama (Svjetska Banka), udio turizma i povezanih usluga ide čak i do jedne trećine ukupne crnogorske ekonomije.

Uzevši u obzir da je jedno od osnovnih teorijskih stanovišta državnih razvojnih finansijskih institucija alokacija resursa u strateški važne ali kratkoročno profitno neinteresantne aktivnosti ali i uloga kriznog finansijera kao što je slučaj za novonastalu situaciju, to je adekvatna i pravovremena međunarodna saradnja dobila još više na značaju u 2020. Godini.

Usljed novonastale krize, agencije za kreditni rejting ("Moody's i Standard&Poors") su oborile svoje ocjene u martu i maju. Ovo ukazuje na rast kamatnih stopa prema kojima će se Crna Gora eksterno zaduživati te i u ovom dijelu dobija na snazi IRF-ovo transponovanje povoljnih uslova finansiranja ka crnogorskoj privredi u 15status ekonomskog oporavka koji je tek ispred nas, a sve u uslovima rastuće neizvjesnosti i rizika.

Takođe prema pomenutim izvještajima, značajni izazovi tek stoje pred crnogorskom ekonomijom u pogledu jačanja poslovne 15status ai15ture, pružanja usluga podrške biznisu i poslovnog savjetovanja, dostupnosti i pristupačnosti finansijskih izvora finansiranja. Uzimajući u obzir navedeno, pored povoljnog investicionog ambijenta, kao i poreskog 15status koji je i dalje

stimulativan za razvoj biznisa i stranih ulaganja neophodno je pružiti dodatnu podršku razvijanju konkurentnosti crnogorske privrede i rastu i razvoju MSP sektora.

Imajući u vidu misiju IRF CG-a, a u kontekstu kontinuiranog razvoja mehanizama finansijske i nefinansijske podrške MMSP zadatak IRF CG-a je da u narednom 16tatus pored postojećih instrumenata finansijske podrške obezbijedi dodatne izvore finansiranja.

Zapravo, cilj IRF CG je da u narednom periodu, pored kreditiranja, dodatno unaprijedi mehanizme finansijske i nefinansijske podrške MSP koristeći podršku međunarodnih finansijskih institucija i to kroz dva aspekta:

- **Finansijski** – dobijanjem i korišćenjem sredstava kroz postojeće i nove kreditne linije IRF-a, a sve u cilju poboljšanja poslovnog ambijenta za MSP (kreditni aranžmani, grantovi, garancije...);
- **Nefinansijski** – dobijanjem i korišćenjem sredstava za unaprijeđenje preduzetničke infrastrukture i jačanje preduzetničkih znanja i vještina (edukacija, obuka, mentoring...).

1. EIB grupa

a. Evropska investiciona banka (EIB)

Evropska investiciona banka (EIB) je finansijska institucija Evropske unije. Kroz investicione projekte i programe, podstiče uravnotežen razvoj i ekonomsku i socijalnu koheziju u državama članicama EU, kao i van Evropske unije. EIB je najveća multilateralna kreditna institucija na svijetu.

Izmjenom kreditne politike u sektoru energetike, odnosno ukidanjem finansijske podrške za projekte vezane za eksploataciju fosilnih energenata, EIB je zvanično od kraja 2019. Godine predstavio ambiciozan projekat kako bi postao „EU klimatska banka“ te je to čini jednim od najvećih finansijera klimatskih projekata u svijetu. Prvi korak u ovom planu je usklađivanje banke sa Pariškim sporazumom do kraja 2020. Godine. Ova inicijativa prati „Evropski zeleni plan“ koji predstavlja svojevrsni evropski akcioni plan održivog razvoja a koji je takođe donešen odmah na početku mandata nove Evropske komisije u novembru 2019. Godine.

Banka EU je u Crnoj Gori aktivna od 1977 i dala je 890 mil € zajma državi, uglavnom za podršku malim i srednjim preduzećima, obrazovnoj i transportnoj infrastrukturi u zemlji. Samo u 2019. Godini EIB je potpisala kredite u iznosu od 141 mil €, fokusirajući se na podršku malih i srednjih preduzeća i izgradnju dodatnih obrazovnih objekata širom zemlje.

Međunarodna saradnja sa ovom institucijom je rezultirala potpisivanjem prvog Ugovora o finansiranju između naših dvaju institucija 2012. Godine činom donošenja odluke o odobrenju kreditnih sredstava u iznosu od 50 mil € IRF-u.

Sve do danas saradnja naših institucija se razvijala kako se povećavao ukupni portfolio IRF-a. EIB je vremenom postao glavni strateški međunarodni partner IRF-a. Ukupno zaključeni kreditni

aranžmani sa EIB-om su do sada vrijedni 370 mil €. Ova sredstva su upotrijebljena kako bi se finansirali investicioni projekti i potrebe za obrtnim kapitalom crnogorskih preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća, ali i institucija javnog sektora i velikih preduzeća što dovoljno govori o značaju EIB-a kao najvažnijeg internacionalnog partnera IRF CG.

Reagujući na tekuću zdravstveno-ekonomsku krizu, Evropska unija je u aprilu, na EU-Zapadni Balkan Samitu u Zagrebu, predstavila program za podršku oporavka privreda Zapadnog Balkana. U okviru ovog programa je predviđen i format zajmova u iznosu od 500 mil € odobren od strane EIB-a u junu 2020. Godine, namijenjen javnom sektoru i nacionalnim promotivnim bankama u zemljama regiona. IRF CG je imao čast da nam prvima bude odobren Zajam u iznosu od 50 mil € kroz ovaj program. Ugovor je potpisan u septembru 2020. Godine i čini šesti Ugovor potpisan između IRF-a i EIB-a. Ovaj zajam će prevashodno biti namijenjen podršci likvidnosti crnogorske privrede, nabavci obrtnog kapitala ali i za investicije koje treba da daju dodatan zamajac ekonomskom oporavku Crne Gore u post-pandemijskom periodu.

U cilju podrške zapošljavanja mladih ljudi u Crnoj Gori, IRF je dio „EYET“ inicijative EIB-a. Ovom inicijativom se dodatno stimulišu privrednici da, ukoliko zaposle izvjesni broj mladih osoba u zavisnosti od veličine preduzeća, dobiju dodatno umanjenje kamatne stope.

Tokom 2020. Godine, IRF CG je pregovarao sa EIB-om oko novog, Ugovora br. VII sa EIB-om. Predviđen je format od 150 mil €, koji bi se realizovao kroz dva Ugovora od 100 mil i 50 mil € respektivno. Dio sredstava od ovog Ugovora bi bio upotrijebljen za finansiranje tzv. „klimatskih“ projekata, odnosno projekata koji imaju za cilj ispunjavanje ciljeva zaštite životne sredine kao što su energetska efikasnost, smanjenje emisija gasova koji izazivaju efekat „staklene bašte“, ulaganje u obnovljive izvore energije, generalnu resursnu efikasnost (upravljane vodama, otpadom itd.) ali i za zaštitu zdravih ekosistema u Crnoj Gori.

S obzirom na veliki potencijal za navedene investicije, klimatski projekti imaju za cilj da ubrzaju post-pandemijski oporavak ali i transformišu ekonomiju ka energetski-pozitivnoj, odnosno afirmišu njene potencijale za izvoz energije.

b. Evropski investicioni fond

Evropski investicioni fond je specijalizovan u domenu pružanja finansijskih usluga mikro, malim i srednjim preduzećima širom Evrope. Član je EIB grupe. Vlasnici ovog fonda su Evropska Investiciona Banka, Evropska Unija kao i širok spektar javnih i privatnih banaka i finansijskih institucija.

IRF CG je uspostavio saradnju koja se odnosi na implementaciji COSME programa kao programa zapošljavanja i socijalne inovacije (EaSI)

- **COSME program** – U skladu sa postojećom finansijskom perspektivom Evropske Unije na snazi je i COSME program EIF-a. Ovo je program namijenjen za poboljšanje konkurentnosti mikro, malih i srednjih preduzeća. Realizuje se kroz dva modula–Garantni

fond i Instrument za ulaganje u vlasnički kapital. IRF CG je predao aplikaciju za učešće u Garantnom Fondu u prvom dijelu 2018. godine koja je prihvaćena te je Ugovor potpisan 28.03.2019. godine. Ovim Ugovorom je pokriven obim portfelja do 75 mil € u periodu od 3 godine. IRF CG je počeo sa realizacijom ove garancije u drugom kvartalu 2020. godine;

- **Program zapošljavanja i socijalne inovacije (EaSI)** – instrument finansiranja na nivou EU a pokrenut od strane Evropske Komisije namijenjen promociji visokog nivoa kvalitetnog i održivog zapošljavanja, garantujući adekvatnu i pristojnu socijalnu zaštitu, borbu protiv socijalne isključenosti i siromaštva i poboljšanja uslova rada. Jedan od tri programska postulata EaSi programa je „Mikrofinansiranje i socijalno preduzetništvo“ u okviru koje funkcioniše finansijski instrument-EaSi garantni fond, čiji je organ upravljanja Evropski Investicioni Fond (EIF), namijenjen podršci mikrofinansiranja. Garantni instrument je posebno namijenjen mikrofinansiranju i socijalnom preduzetništvu. Jedan od njegovih ključnih ciljeva je povećati dostupnost i pristup finansijama ugroženim grupama koje žele da pokrenu sopstveni biznis, mikro preduzeća i socijalna preduzeća, kako u fazi pokretanja tj. osnivanja preduzeća, tako i u razvoju. S tim u vezi dozvoljeni obim portfelja pokrivenog EaSi garancijom iznosi 5 mil €. Ugovor o garanciji je potpisan u januaru 2020. godine, dok su garancije počele da se izdaju kroz „Program podrške poljoprivredi i ribarstvu radi ublažavanja posljedica od pandemije izazvane korona virusom“ čime je olakšan pristup finansijama ugroženim grupama poput malih poljoprivrednika i komercijalnih ribara te omogućeno njihovo preživljavanje i opstanak u periodu oporavka. Ovime IRF u potpunosti doprinosi dostizanju cilja EaSi programa.

IRF CG ima za cilj da, uspostavljanjem i pružanjem novih finansijskih usluga u sadejstvu sa pristupom COSME garantom fondu i EaSi garantnom fondu, omogući lakši pristup povoljnim finansijama za što veći broj privrednika u Crnoj Gori sa posebnim akcentom na preduzetnike sa perspektivnim poslovnim idejama koji imaju poteškoća u obezbjeđenju dovoljnog kolaterala.

2. Razvojna banka Savjeta Evrope (CEB)

Razvojna banka savjeta Evrope je multilateralna razvojna banka sa socijalnim opredjeljenjem. Osnovana je sa ciljem da bi rješavala probleme izbjeglih lica, da bi kasnije proširila spektar djelovanja na oblasti koje direktno doprinose jačanju socijalne kohezije (uravnoteženog socijalnog razvoja) u Evropi. CEB čini 40 zemalja članica, uključujući 18 iz Centralne i Istočne Evrope. CEB funkcioniše u okviru Savjeta Evrope i podržava njegove prioritete. Međutim, ona je zaseban pravni subjekt i finansijski je nezavisna.

CEB predstavlja glavni instrument politike solidarnosti u Evropi, kako bi pomogla državama članicama ostvarenje održivog i uravnoteženog razvoja. U skladu s tim učestvuje u finansiranju socijalnih projekata, odgovara na hitne situacije i na taj način doprinosi poboljšanju uslova života većine ugroženih djelova stanovništva.

CEB doprinosi implementaciji socijalno orjentisanih investicionih projekata kroz tri sektorske linije, redom :

- *Jačanje socijalne integracije ;*
- *Zaštita životne sredine ;*
- *Podrška javnoj infrastrukturi sa socijalnim opredjeljenjem.*

IRF CG je prepoznao mogućnost saradnje sa ovom razvojnom Institucijom te je nakon stupljenog kontakta sa istom aplicirao za finansijski okvir kojim bi se podržalo preduzetništvo i razvoj MSP kao okosnice crnogorske privrede. IRF CG je odobreno 30 mil € tako da se u oktobru 2018. Godine započelo sa realizacijom ovog kreditnog aranžmana povlačenjem prve tranše kredita.

Namjena je da se sredstvima CEB-a podržavaju krediti do 100,000.00 € uz maksimalan udio CEB-a do 50,000.00 € odnosno 50% i to za finansiranje onih klijenata koji se nalaze u ekonomski nepovoljnijim regionima u Crnoj Gori kao i za finansiranje ekonomski ugroženih grupa građana poput radnika proglašenih tehnoloških viškova iz procesa tranzicije, svršenim visokoškolicima, ženama u biznisu, početnicima u biznisu kao i malim poljoprivrednim proizvođačima.

Ono što je komparativna prednost CEB-a u odnosu na ostale međunarodne finansijske institucije je socijalni mandat, tj. Mogućnost finansiranja preduzetnika, mikro i malih preduzeća koji imaju ograničen pristup finansijama ili finansijske institucije nude manje povoljne uslove finansiranja za ovu grupu privrednika, dok je nekima i potpuno onemogućen pristup finansijama. Ovu ciljnu grupu čine mali porodični biznisi, zanati, ali i mala poljoprivredna gazdinstva koja nijesu zvanično registrovana u CRPS-u. Time će se osigurati snažan socijalni uticaj, jer mali biznisi kreiraju proporcionalno više radnih mjesta od velikih preduzeća. Treba imati u vidu podatak da sektor MMSP u Crnoj Gori čini 99,8% ukupnog broja privrednih društava.

IRF CG je u prvom dijelu 2019. Godine poslao aplikaciju CEB-u za novi projekat. U pitanju su kreditna sredstva namijenjena za poboljšanje uslova života na mikrolokacijama u urbanim i ruralnim zonama širom Crne Gore. Ova sredstva će takođe biti utrošena za podršku projektima koji u fokusu imaju obnovljive izvore energije i zaštitu okoline. IRF CG se odlučio na ovaj korak jer CEB u okviru svog razvojno-socijalno orjentisanog mandata pruža najpovoljnije uslove na međunarodnom tržištu za ove namjene u kojima Crna Gora ima prepoznat značajan deficit, ali i velike mogućnosti za ulaganja i poboljšanje stanja. Tokom 2020. Godine nastavljeni su pregovori sa CEB-om u vezi sa novim aranžmanom.

Osim manjka sredstava, većina opština u Crnoj Gori ima problem i sa nedostatkom administrativnih kapaciteta, prije svega u dijelu prepoznavanja, pripreme, sprovođenja javnih nabavki, ali i u dijelu izvršenja projekata. U tom pravcu IRF CG i CEB, osim analize potencijala za bankabilnim investicijama, istražuju i kapacitete opštine zbog razloga eventualne tehničke

podrške koja bi bila usmjerena kao pomoćna aktivnost u realizaciji IRF CG – CEB Ugovora broj 2.

3. WB EDIF (Western Balkan Enterprise Development and Innovation Facility)

WB EDIF (Western Balkan Enterprise Development and Innovation Facility) je zajednička inicijativa Evropske unije, međunarodnih finansijskih institucija (EIF, EIB, EBRD, KfW), bilateralnih donatora i Vlada zemalja Zapadnog Balkana (Srbija, Hrvatska, Crna Gora, Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija). Program je zvanično pokrenut 5. decembra 2012. godine u cilju poboljšanja pristupa finansijskim sredstvima za mala i srednja preduzeća i ekonomskom razvoju Zapadnog Balkana.

U okviru WB EDIF programa Crna Gora ima posebne obaveze u okviru ENIF Fonda u dijelu odlučivanja o instituciji koja će imati ulogu jednog od „investitora“, kao i finansijska participacija.

ENIF – Fond za inovativna preduzeća obezbijuje finansiranje u vlasnički kapital za inovativna MSP od početne do razvojne faze (ulaganje u equity–akcije, kapital od emisije preferencijalnih akcija i kapital od emisije hibridnih–zamjenjivih obveznica t.j. obveznice zamjenjive u dionice, konvertibilni krediti, mezanin finansiranje). Ulaganje je u vrijednosti od 170,000 do 1 mil €.

Iz Crne Gore su do sada dvije kompanije dobile finansiranje kroz ENIF fond, „Daktilograf“ i „Uhura solutions“ na 30,000 i 400,000 € respektivno. Daktilograf je kompanija iz Pljevalja koja je razvila digitalni softver za prepoznavanje glasa dok je „Uhura solutions“ kompanija iz Podgorice koja je razvila softver koji je specijalizovan za čitanje i razumijevanje finansijskih ugovora.

Međutim, ono što izaziva bojazan je da su obje kompanije već premjestile svoja sjedišta u inostranstvo (Srbija i Ujedinjeno Kraljevstvo) što se kosi sa samim ciljem ovog fonda, a to je razvoj brzorastućih kompanija, prije svega iz IT sektora u samoj Crnoj Gori, te u krajnjem dovodi do značajnog odliva mozgova.

4. UNDP (United Nations Development Programme)

Jedna od najvažnijih zadataka kancelarije UNDP je pružanje podrške Crnoj Gori u sprovođenju ključnih reformi na putu pridruživanja Evropskoj uniji. U partnerstvu sa Vladom Crne Gore, organizacijama, opštinama i drugim subjektima, UNDP se fokusira na rezultate u tri najznačajnije oblasti – demokratskom upravljanju, socijalnoj inkluziji i održivom razvoju.

UNDP je u IRF CG prepoznao pouzdanog partnera u kreiranju instrumenata sprovođenja programa za rodnu ravnopravnost IPA 2010. Kompletan program koji ima za cilj da poboljša položaj žena u domenu njihovog ličnog integriteta, ekonomskog napretka i političke zastupljenosti, finansiran je od strane Evropske unije, a realizovan u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava. U 2015. Godini je raspisana posebna kreditna linija za ovu ciljnu grupu, te će se implementacija iste nastaviti i dalje. Nastanak ove kreditne linije je uticao da od 2017. Godine IRF

CG ponudi i beskamatnu kreditnu liniju za žene u biznisu sa ciljem uticaja na rast ženskog preduzetništva i generalno zapošljavanja žena u Crnoj Gori.

Od kraja 2017. Godine, IRF CG zajedno sa UNDP-om, GEF-om, Prijestonicom Cetinje i Ministarstvom održivog razvoja i turizma priprema projekat „Razvoj zelenih biznisa u Crnoj Gori“. Premda je realizacija projekta počela u 2019. Godini, projektni zadaci koji se tiču IRF-a su počeli sa realizacijom u 2020. Godini i očekuje se da budu izvršeni do oktobra 2021. Godine. Cilj ovog projekta je promovisanje poslovnih inicijativa sa niskim udjelom ugljenika, stvaranje zelenih radnih mjesta i dekarbonizacija crnogorske ekonomije. Ciljevi projekta, kada je u pitanju IRF CG su dizajn novih ili/i adaptacija postojećih kreditnih linija koji se tiču „zelenih“ projekata kao i pružanje tehničke pomoći za pomoć IRF-u u marketingu, prikupljanju i ocjenjivanju zahtjeva za zelenim kreditima. Takođe su ciljevi i revidiranje unutrašnjih politika koje integrišu finansiranje zelenog poslovanja u ukupni portfolio IRF-a, ali i kreiranje podsticanje grant šeme plaćanja po učinku koja ima za cilj da pokrene i animira zainteresovane „zelene“ investitore za dalji razvoj investicija ovog tipa.

Ističemo da se realizacija ovog projekta vrši istovremeno sa pregovorima sa međunarodnim partnerima za obezbjeđenje povoljnih sredstava za finansiranje zelenih projekata ali i, ne manje važno, tehničke i administrativne podrške za uspostavljanje adekvatnog sistema zelenog finansiranja u IRF-u, čime će IRF CG biti prva finansijska institucija u Crnoj Gori koja je kompatibilna sa najnovijim evropskim standardima održivosti u finansijama koji su dijelom ukupnog evropskog Zelenog Plana.

5. Kineska banka za razvoj

Odlukom Vlade Crne Gore, IRF CG je pristupio među-bankarskoj asocijaciji Kine i Centralno-istočnih Evropskih zemalja (CEEC–China-Central Eastern Countries) u septembru 2016. godine u liniji sa 16 razvojnih institucija iz zemalja članica i partnerskoj instituciji–Kineskom Bankom za razvoj. Cilj ove asocijacije je produbljivanje saradnje između finansijskih institucija zemalja članica i Kine u cilju razvoja ekonomija, društva, trgovine i investicija između zemalja konstituenata.

Nakon intenzivnih pregovora, dogovoreno je da se realizuje prvi kredit na iznos od 19 mil €. Ugovor je potpisan u aprilu 2019. Godine i realizacija je u toku.

IRF CG i CDB su načelno dogovorili novu kreditnu podršku sa boljim uslovima finansiranja, ukupne vrijednosti 27 mil €.

6. Francuska Agencija za Razvoj (Grupa Francuska Agencija za Razvoj)

Grupa Francuska Agencija za Razvoj (AFD) je javna ustanova koja sprovodi politiku Francuske u oblasti razvoja i međunarodne solidarnosti. Njene aktivnosti su usmjerene na finansiranje u oblastima: klima, biodiverzitet, mir, obrazovanje, urbanizam, zdravlje i upravljanje.

U okviru grupe posluje i razvojna finansijska institucija, Francuska Agencija za Razvoj.

Na tragu unaprijeđenja svog „zelenog“ finansiranja, IRF CG je, osim sa EIB-om, otvorio istovremene pregovore i sa Francuskom Agencijom za Razvoj. Kako je već spomenuto, osim ovih dvaju institucija, treći međunarodni partner sa kim IRF CG radi u ovom dijelu je UNDP. EIB i AfD će IRF-u obezbijediti neophodna povoljna kreditna sredstva i dio tehničke pomoći najviše usmjeren ka uspostavljanju sistema zelenog finansiranja unutar fonda (unaprijeđenje politika i procedura, uspostavljanje sistema za ocjenu prijedloga projekata sa aspekata zaštite životne sredine i društvenih pitanja, obuka zaposlenih u prepoznavanju i tumačenju zelenih ciljeva i indikatora itd.) dok bi UNDP bio fokusiran isključivo na dio tehničke pomoći ali i finansiranja stimulativnih početnih grantova baziranih na kvantifikovanim ostvarenjima zelenih ciljeva.

Pregovori sa AfD-om su počeli u prvom kvartalu 2020. Godine i očekuje se uspostavljanje prvog Ugovora o kreditu između IRF-a i AfD-a u prvom kvartalu 2021. Godine. Predviđen je format od 50 mil €, od čega bi 30 mil € bilo usmjereno na zelene projekte, dok bi se sa 20 mil € podržale ugrožene grupe mikro klijenata, poput zanatlija ili malih poljoprivrednih proizvođača.

7. IPA fondovi

Premda je IRF CG nacionalna razvojna finansijska institucija Crne Gore, to nas ne čini neprofitnom organizacijom. U tom smislu IRF je ograničen kada su u pitanju apliciranja za IPA fondove, kroz različite tematske pozive.

Međutim, IRF CG je u mogućnosti da u izvjesnoj mjeri pristupi ovim pret-pristupnim fondovima Evropske Unije kroz nacionalno opredjeljena sredstva, kojim upravlja Vlada Crne Gore, odnosno Ministarstvo finansija i Ministarstvo ekonomije.

Tako je IRF CG je jedan od stejkholdera projekta „*Improving access to finance of private sector for competitiveness and innovation*“ za čiju implementaciju je zadužen Direktorat za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pretpristupne podrške CFCU dok je korisnik Ministarstvo ekonomije. Projekat je u fazi dizajniranja od septembra 2017. Dok je realizacija započela u 2020. Godini.

Ovaj projekat ima za cilj da istraži mogućnosti finansiranja crnogorske privrede, utvrdi sektore u kojima postoji neusklađenost ponude i tražnje za određenim tipovima finansiranja i u krajnjem napravi investicionu strategiju optimizacije tržišta finansiranja privrede u Crnoj Gori. Takođe bi trebao da pomogne perspektivnim kompanijama kreiranjem programa investicione spremnosti kako bi oni mogli da pristupe različitim tipovima finansiranja na inače konzervativnom crnogorskom tržištu.

U 2020. Godini je izvršeno istraživanje tržišta te se aktivnosti projekta nastavljaju u 2021. Godini.

8. Regionalne finasijske orgnizacije

IRF CG je uspostavio bilateralnu ali i multilateralnu saradnju sa većinom razvojnih institucija zemalja iz okruženja. IRF CG će i u narednom periodu promovisati saradnju sa regionalnim finansijskim organizacijama.

9. Banke na crnogorskom tržištu

Kreditna podrška sektoru MSP i preduzetnicima posredstvom i uz učešće poslovnih banaka realizuje se na osnovu potpisanog Protokola o poslovnoj saradnji sa svim bankama u Crnoj Gori koje su iskazale svoj interes i spremnost da učestvuju u ovim aktivnostima.

Preko instrumenta kreditne podrške IRF CG će pokušati da utiče na smanjenje kamata u bankarskom sektoru. Pored ostalih instrumenata sa nivoa države, IRF CG će sistemom partnerstva pokušati da utiče na banke da više sredstava ulože u razvojne projekte kao i u projekte iz prioritetnih sektora razvoja: poljoprivreda, turizam, drvoprerađiva i dr.

10. Ministarstva i opštine

IRF CG posluje u cilju podrške ekonomske politike Vlade Crne Gore tako da je u svom radu velikim dijelom upućen na kontinuirano usaglašavanje i saradnju sa ministarstvima u cilju realizacije strateških prioriteta. Dosadašnja jako uspješna saradnja se bazirala na programima podrške namijenjeni sektoru turizma, poljoprivrede, zapošljavanju ranjivih grupa (mladi, žene i dr.) kroz podsticaje za preduzetništvo i mnoge druge. S tim u vezi u narednom periodu se očekuje nastavak saradnje.

U okviru saradnje sa Ministarstvom poljoprivrede komisiono se realizuje projekat koji se odnosi na Ugovor o zajmu koji je zaključen sa Abu Dabi fondom dana 04.06.2015. godine. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je kroz ADMAS projekat realizovalo devet kreditnih aranžmana. IRF CG je shodno Ugovoru o poslovnoj saradnji iz 2017. Godine zaključenim sa Ministarstvom poljoprivrede ugovorio da komisiono realizuje Projekat iz sredstava Abu Dabi razvojnog fonda u svoje ime a za račun Ministarstva. IRF CG je kroz ADMAS projekat zaključio jedan ugovor o kreditu.

Zbog neizmirenja obaveza po osnovu odobrenih kredita a u cilju zaštite interesa Ministarstva, kao davaoca kredita, IRF CG je saglasno članu 53 Zakona o državnoj imovini, Zaštitniku imovinsko-pravnih interesa Crne Gore, kao nadležnom organu i zakonskom zastupniku Ministarstva dostavio cjelokupnu dokumentaciju koja se odnosi na pet raskinutih/otkazanih ugovora o kreditu, a sve u cilju preduzimanja svih potrebnih pravnih radnji radi vođenja postupka naplate dospjelih nenaplaćenih potraživanja po osnovu raskinutih ugovora o kreditu. Zaštitnik imovinsko-pravnih interesa Crne Gore je u skladu sa svojim nadležnostima pred nadležnim javnim izvršiteljima pokrenuo i vodi postupke prinudne naplate dospjelih nenaplaćenih potraživanja povodom raskinutih ugovora o kreditu. IRF CG se shodno obavezi iz komisionog ugovora stara o redovnoj polugodišnjoj otplati kredita sa računa Ministarstva poljoprivrede.

Za realizaciju ovog projekta sa Abu Dabi fondom, Vlada Crne Gore je u skladu sa Zakonom o budžetu za 2015. Godinu, izdala garanciju u visini do 50.000.000,00 EUR.

Osim navedenog, dugogodišnja saradnja se realizuje kroz inicijative IPARD i IPARD like za finansiranje privrednika koji se bave poljoprivredom i proizvodnjom hrane za koje je IRF CG tokom prethodnih godina nudio posebne kreditne linije, što se očekuje i tokom 2021.godine.

Podrška preduzetništvu i modernizaciji industrije se ostvaruje i u saradnji sa Ministarstvo ekonomije kroz više namjenskih programa za koje takođe očekujemo da će biti realizovani i tokom 2021.godine

Opštine u Crnoj Gori igraju ključnu ulogu u obezbjeđenju lokalnog ekonomskog razvoja određenog regiona. To se posebno ogleda u uspostavljanju povoljnog poslovnog ambijenta na lokalnom nivou, obezbjeđivanjem potrebne lokalne institucionalne infrastrukture, koja pruža poslovne informacije, usluge i obuke za MMSP, kao i različite oblike finansijske podrške. U tom smislu, zajedničko djelovanje lokalnih samouprava i IRF CG kao i samo udruživanje lokalnih samouprava, neophodno je za uspostavljanje sveobuhvatne podrške MMSP, uz politiku povećanja konkurentnosti i smanjenja neravnomjernosti u regionalnom razvoju.

Posebno je važno istaći da će se i u 2021. godini pažnja posveti finansiranju infrastrukturnih projekata koji su isključivo u funkciji razvoja biznisa i/ili stvaranju uslova za nova radna mjesta. Dodatno, ukoliko je ulaganje u putnu infrastrukturu uslov za nesmetan rast i razvoj poljoprivrede i ruralnog dijela države Crne Gore, onda će se i u tom smislu smatrati opravdanim ulaganje u projekte ovog tipa.

Sa svim navedenim, kao i ostalim institucijama u državi, IRF CG će uložiti dodatne napore da u što većoj mjeri utiče na smanjenje barijera u razvoju crnogorskog preduzetništva.

VII. ORGANIZACIJA I LJUDSKI RESURSI

Naše ciljeve i viziju možemo ostvariti samo sa sposobnim, obrazovanim i motivisanim kadrovima, koje već imamo, i koji su jedan od najvažnijih uslova za ostvarivanje dugoročne finansijske uspješnosti. Naši zaposleni i njihovo znanje su ključ uspjeha IRF CG, zato stvaramo radne uslove i okruženje koji podstiču lični razvoj svakog zaposlenog. Podstičemo otvorenu i iskrenu komunikaciju koja je temelj svakog zdravog i efikasnog radnog okruženja. IRF CG je prepoznat kao dobar poslodavac uz kojeg su vezani sigurnost, poštovanje, podrška zajednici, poslodavac koji cijeni pojedinca. Perspektivno radno okruženje i izazovna iskustva, pomažu našim zaposlenima da se oblikuju u profesionalnom smislu, a poštovanje, podrška, kreativnost, želja za radom i pozitivan stav naših zaposlenih doprinose našem uspjehu na tržištu. Aktivnosti zapošljavanja novih kadrova u IRF CG usmjerene su ka privlačenju kvalitetnih pojedinaca iz finansijskih institucija, koji posjeduju dodatna znanja, vještine i kompetencije za obavljanje poslova koji su u nadležnosti IRF CG, a takođe smo uključeni i u Program stručnog osposobljavanja visokoškolaca. Dobar odabir novih kadrova, kvalitetno uvođenje u posao, a nakon toga pružanje prilike za stručno usavršavanje

i profesionalni razvoj, zahtijeva mnogo komunikacije, oslušivanja i razumijevanja kako klijenata, tržišnih potreba, tako i zaposlenih.

Unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta postavljena je da ostvari ciljeve IRF-a i da bude u funkciji efikasne i efektivne realizacije poslovnih procesa kojima se obezbjeđuje ostvarivanje cjelishodnosti, ekonomičnosti i funkcionalnosti, s jedne strane i uzajamne povezanosti poslova, s druge strane, poštujući načela:

- grupisanja istovrsnih ili srodnih i međusobno povezanih poslova u odgovarajuće organizacione jedinice;
- obezbjeđenja djelotvornog i skladnog rada i efikasnog nadzora nad sektorima i službama;
- obezbjeđenja efikasnog i efektivnog postupanja po zahtjevima klijenata;
- obezbjeđenja zakonitosti rada.

Osnovne organizacione jedinice IRF CG grupisane su u 4 cjeline: Kabinet, Sektor za kredite i garancije, Sektor za finansijske i pravne poslove i Sektor rizika.

Pored osnovnih organizacionih jedinica postoje službe i odjeljenja koje su nezavisne organizacione jedinice, kao i službe u okviru osnovnih organizacionih jedinica.

Tokom pandemije COVID 19 i rada u vanrednim okolnostima, javila se potreba za povećanjem broja izvršilaca, kao i za otvaranjem novih radnih pozicija, redizajnom organizacione strukture i uvođenjem novih načina rada. Izlazimo u susret zahtjevima tržišta koja nam se postavljaju, tako da rad i edukacija na daljinu tj. Rad od kuće pruža nove mogućnosti kako zaposlenima za nastavak rada, tako i IRF CG za nastavak poslovanja tokom krize, koja je veliki i realni stres test i koja nam pokazuje koliko je zapravo sistem jak i koliko su naši zaposleni spremni da uspješno odgovore svim izazovima, dodatnom opterećenju u vanrednim i izmijenjenim okolnostima.

Svim navedenim pitanjima menadžment IRF CG će u 2021. Godini posvetiti posebnu pažnju, a sve sa ciljem da i u budućem periodu doprinese daljem podsticaju privrednog razvoja Crne Gore, podrške preduzetništvu i novom zapošljavanju.

VIII. RAZVOJ INFORMACIONOG SISTEMA

Ubrzan rast i razvoj IRF CG, koji se ogleda kako u rastu poslovanja tako i u povećanju broja zaposlenih i proizvoda koje IRF CG nudi krajnjim klijentima, zahtijeva i adekvatan stepen razvoja Informacionog sistema IRF CG. Kako je strategija IRF CG, između ostalog, da bude pouzdan partner svojim klijentima i da proaktivno prati njihovo zadovoljstvo, plan službe za informacione tehnologije u 2021. godini će biti usmjeren na modernizaciji poslovanja samog IRF CG-a.

Služba za IT treba da podrži ambiciju IRF CG-a u sledećim oblastima:

- Optimizacija i centralizacija postojećih softverskih rešenja kako bi se u budućnosti stvorili preduslovi za lakši, brži i jednostavniji razvoj novih proizvoda, a takođe da bi se omogućilo jednostavnije uvođenje eventualnih regulatornih zahtjeva;

- Upravljanje kontinuitetom poslovanja. Tokom naredne godine planirana je implementacija i testiranje rezervne lokacije data centra (DR lokacija). Preduslov za adekvatno dimenzionisanje DR lokacije je sprovedena Business Impact Analiza (BIA) i kreiranje plana rada u slučaju vanrednih situacija (Business Continuity Plan–BCP). Upravljanje kontinuitetom poslovanja, po definiciji obuhvata identifikovanje i zaštitu definisanih kritičnih poslovnih procesa i resursa neophodnih da se održi prihvatljiv nivo poslovanja, štiteći ključne resurse i primjenjujući one procedure i procese koji će omogućiti opstanak organizacije u slučaju katastrofalnog događaja, i nastavak pružanja servisa i usluga u prethodno definisanom nivou. Svakako, IT služba će posebno voditi računa da Plan oporavka ponudi optimalno rješenje koje će biti prihvatljivo i sa tehničke i sa ekonomske tačke gledišta;
- Optimizacija IT infrastrukture. U cilju usklađivanja sa opštom poslovnom strategijom, IT infrastruktura treba konstatno da teži obezbjeđivanju pouzdanih i funkcionalnih sistema i servisa. Kako bi se postigao ovaj cilj, tokom naredne godine biće sprovedena analiza, nabavka i implementacija IT opreme koja će pokriti i umanjiti rizik od prestanka rada IT sistema IRF CG;
- Poboljšanje odnosa sa internim korisnicima. Cilj je unaprijediti kvalitet i transparentnost IT servisa krajnjim korisnicima, kao i povjerenje i pouzdanost sa internim korisnicima;
- Kontinuirano unaprjeđenje sigurnosti informacionog sistema kako bi se obezbijedilo efikasno sprovođenje svih poslovnih procesa unutar IRF CG. Poseban fokus će biti na onim djelovima informacionog sistema koje BIA dokument definiše kao kritične.

IX. MARKETING STRATEGIJA

Uloga IRF-a će biti još zahtjevnija i izazovnija u vremenu kada nastaje odloženo dejstvo negativnih efekata koronavirusa – pomoć crnogorskim preduzećima i u 2021. godini.

Sada nas očekuje najteži dio, kada i na koji, najbolji način da odreagujemo da crnogorskoj privredi omogućimo kredite po najpovoljnijim tržišnim uslovima, pa će se aktivnost IRF-a bazirati prvenstveno na podršci ciljnih grupa koje su direktno pogođene uticajem pandemije koja je zadesila ne samo Crnu Goru, nego i čitav svijet. U fokusu će biti podrška razvoju turizma i ugostiteljstva, djelatnosti koja je pretrpjela najveće posljedice usljed pandemije, kao i podrška razvoju poljoprivredne proizvodnje. Aktivnosti IRF CG će se dalje odnositi na podršku razvoja preduzetništva u Crnoj Gori, (malim i srednjim preduzećima, preduzetnicima), proizvodnim, infrastrukturnim i ekološkim projektima, kroz različite instrumente finansijske podrške, kroz podsticaj unaprjeđenja proizvodnih kapaciteta, podsticaj i osiguranje izvoza, podršku otvaranju novih radnih mjesta, a u skladu sa Ekonomskom politikom Vlade Crne Gore.

Strateški pristup IRF CG AD je fokusirati se na ciljnu grupu, kojoj se želi obratiti, istaći prednosti uslova finansijske podrške u odnosu na konkurenciju i time predstaviti IRF CG kao finansijsku

instituciju koja sve aktivnosti usmjerava ka kreiranju novih radnih mjesta i rastu i razvoju ekonomije Crne Gore, poslujući po principu društvene odgovornosti.

Cilj promocije IRF-a je približiti sve potrebne informacije potencijalnim korisnicima kredita i faktoring finansiranja. Marketing će pored informativne uloge, imati i edukativnu. Kroz razne oblike nastupa u javnosti, IRF CG će se usmjeriti i na organizovanje edukativno-promotivnih programa.

- *Pristup „jedan na jedan“*, koji je u fokusu, gdje će se u direktnom kontaktu sa preduzetnikom predstaviti uslovi finansiranja za kreditnu liniju koja je u domenu njegovog interesovanja.
- *Prezentacije*, po kojima je IRF CG AD prepoznat kao institucija koja ide kod korisnika, posjećuje crnogorske opštine i prezentuje uslove finansiranja svim zainteresovanim investitorima. Na ovaj način žele se pružiti sve potrebne informacije o uslovima za dobijanje kredita i time omogućiti upoznavanje sa proizvodima IRF-a. Komunikacija IRF-a bazira se na tome da se javnosti objasne šanse koje stoje pred biznisom u Crnoj Gori i mogućnosti da te šanse iskoriste.

Akcent na promocije u 2021. godini će biti na primjeni novih instrumenata podrške IRF-a, a novinu predstavljaju „zeleni krediti“ sa kompletnim sistemom za analizu, ocjenjivanje, plasmane i monitoring u odnosu na postavljene zelene ciljeve. Naši partneri u ovom poslu su EIB, AFD (Agence Francaise du Developement– Francuska agencija za razvoj) i UNDP. Takođe planiramo da u ovoj godini u saradnji sa CEB-om, počnemo finansiranje opštinskih projekata koji imaju za cilj jačanje poslovnog ambijenta i poboljšanja uslova u ruralnim djelovima zemlje. Posebnu pažnju posvetićemo novom vidu saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama, koji ne podrazumijeva isključivo kreditnu podršku, već i širi oblik saradnje u razvoju novih društvenih projekata. Sredstva iz kredita od međunarodnih finansijskih institucija, za odgovor na krizu izazvanu pandemijom Covid-19 namijenjena su za očuvanje likvidnosti i radnih mjesta, ali takođe i za razvojne projekte koji će doprinijeti stvaranju nove ekonomske vrijednosti u Crnoj Gori i podržati transformaciju naše ekonomije u cirkularni i održivi sistem u postpandemijskom periodu koji slijedi. Međunarodne finansijske institucije i EU fondovi prilikom prekogranične saradnje zahtijevaju vidljivost svakog projekta, što znači da će biti potrebno prezentovanje javnosti svih aktivnosti, kroz sve vrste marketing i PR alata.

Prilikom realizacije novih projekata akcent će biti na jačanju društvene odgovornosti IRF-a kao razvojne institucije, koja je kao takva inače prepoznata ne samo kod nas, već i kod međunarodnih partnera.

- *Prezentacije biznis asocijacijama i fakultetima* – Organizovaće se prezentacije za Biznis asocijacije i za njihove članove, kao i seminari i radionice na fakultetima .
- *Prisustvo IRF-a i zajedničkih nastupa preduzeća na međunarodnim sajmovima* - Prisustvo međunarodnim sajmovima je prilika da crnogorski preduzetnici promovišu svoje proizvode na međunarodnom tržištu i uspostave nove kontakte. Potrebno je nastaviti da se raznim instrumentima omogući prisustvo crnogorskih preduzeća na međunarodnim sajmovima, kao

što je to IRF CG uspješno realizovao učešćem na prethodnim sajmovima obrta i preduzetništva u Sloveniji (MOS Celje), zatim sajam u Novom Sadu, Prištini, Tirani i Mostaru, koji se organizuju u saradnji sa Privrednom komorom i nadležnim ministarstvima.

- *Oglašavanje u medijima* – Veoma je važno da svaki potencijalni klijent tačno prepozna svoja poslovna interesovanja u pojedinim kreditnim proizvodima. Polazeći od ovog stanovišta, IRF CG je za 2021. godinu medija planom predvidio oglašavanje u elektronskim i štampanim medijima, gdje će se posebna pažnja posvetiti da u fokusu interesovanja bude svako preduzeće, preduzetnik, poljoprivrednik kome se želimo obratiti kao potencijalnom investitoru. Pored direktnog marketinga-reklama IRF-a, akcentat će biti na indirektni marketng, tj. Promociju IRF-a putem PR tekstova i televizijskih priloga o uspješnim projektima koje je IRF CG finansijski podržao. Na taj način podstičemo potencijalne korisnike naših kreditnih sredstava, da se vođeni pozitivnim primjerima uspješnih preduzetnika odvaži i pokrenu sopstveni biznis i realizuju neku od svojih ideja. U proteklih 6 godina, kampanja o publikovanju uspješnih crnogorskih preduzetnika pokazala je pozitivne efekte, pa će IRF CG i u narednoj poslovnoj godini nastaviti saradnju sa medijskim kućama po osnovu ovog projekta.

Posebna pažnja će se posvetiti razvoju Strategije komunikacije IRF-a za 2021. godinu, koja će se bazirati na tome da se što većem broju ljudi objasne šanse, koje stoje pred biznisom u Crnoj Gori i mogućnosti da te šanse iskoriste.

Planirano ćemo postići promocijom: znanja, produktivnosti, jednakih mogućnosti za sve, valorizacije prirodnih resursa, kao i odgovornog odnosa prema obavezama.

IRF CG je razvijenim Alatom za PR (odnose sa javnošću) za narednu poslovnu godinu, planirao promociju svih djelatnosti koje finansira, kao i promociju samog postojanja institucije i njenog brenda.

Alati koji će se koristiti u pomenute svrhe su:

- Nagrade za najbolju biznis ideju/najboljeg klijenta;
- Sajmovi održivih biznis ideja u Crnoj Gori i inostranstvu;
- Kontinuirana promocija uspješnih klijenata IRF-a;
- Radionice;
- Besplatna info-linija–Call centar;
- Medijski nastupi ključnih ljudi;
- Newsletter;
- Digitalni marketing–Portali, Google Adwords, Facebook, web stranica IRF
- Press clipping.

Cilj strategije komunikacije je da se poboljša prezentovanje javnosti onoga čime se IRF CG bavi i samim tim da podstakne sve one koji imaju ideje a plaše se njihove realizacije ili nijesu dovoljno podstaknuti željom za uspjehom, da hrabro zakorače na put ka uspjehu i dođu do cilja tako što će

vjerovati u uspjeh i iskoristiti šansu da ih IRF CG po najpovoljnijim uslovima kreditiranja, finansijski podrži.

Mjerljiv rezultat jeste da: anketa koja će se i ove godine sprovesti među građanima i preduzetnicima, nakon primjene strategije, pokaže da su bolje upoznati sa djelatnošću i načinom funkcionisanja IRF-a, da građani zainteresovani za razvoj preduzetništva budu bolje informisani o mogućnostima jednakim za sve koje im otvara IRF CG, i da opšta javnost bude svjesnija kako je preduzetništvo najsigurniji način, da sebi i porodici obezbijede kvalitetan život, bolju budućnost.

X. KORPORATIVNO DRUŠTVENA ODGOVORNOST

Savremeno poslovanje podrazumijeva razvijen koncept društveno odgovornog poslovanja koje se odnosi na načine na koje kompanije u svom poslovanju balansiraju ekonomske i socijalne aspekte svog poslovanja. Takođe društveno odgovorno poslovanje možemo definisati kao koncept u okviru koga se preduzeće prema svim svojim stejkholderima odnosi etički i odgovorno, odnosno na društveno prihvatljiv način.

Društveno odgovorno poslovanje proteže se i izvan samog preduzeća-na lokalnu zajednicu i različite aktore (pored zaposlenih i akcionara), poslovne partnere, klijente/korisnike usluga, javnu upravu, lokalne NVO i sl. Ovaj aspekt društveno odgovornog poslovanja dolazi najviše do izražaja u javnosti i čini samo preduzeće prepoznatljivim.

IRF CG će i u 2021. Godini nastaviti da bude podrška zajednici u smislu društveno odgovornih aktivnosti, pa će nastaviti sa ulaganjem u skladu sa prepoznatim prioritetima, između ostalog, u sportske i kulturne događaje.

XI. UPRAVLJANJE IMOVINOM

U vlasništvu IRF CG nalazi se značajna imovina koju čini portfelj hartija od vrijednosti (akcije i udjeli), kao i određeni broj nepokretnosti stečenih u skladu sa zakonom. Upravljanje imovinom u vlasništvu IRF CG i tokom 2021. godine biće predmet posebne pažnje i s tim u vezi preduzimaće se odgovarajuće aktivnosti, na njenoj valorizaciji u skladu sa zakonom i internim aktima IRF CG koji regulišu ovo pitanje.

1. Portfelj hartija od vrijednosti

IRF CG u svom portfelju posjeduje akcijski kapital, odnosno akcije, kao vlasničke hartije od vrijednosti, koje glase na dio kapitala akcionarskog društva i na osnovu kojih IRF CG u akcionarskom društvu ima pravo učešća u raspodjeli dobiti (dividende), pravo glasa na skupštinama akcionara, kao i pravo na srazmjeran dio stečajne ili likvidacione mase nakon eventualnog pokretanja ovih postupaka, kao i udjele u društvima sa ograničenom odgovornošću.

Akcije/udijeli/obveznice

Akcije :

IRF CG posjeduje akcijski kapital u 20 akcionarskih društava/emitenata koja su registrovana kod Centralnog klirinškog depozitarnog društva AD Podgorica (CKDD). Radi se o društvima koja je IRF CG preuzeo iz portfelja bivšeg Fonda za razvoj RCG, koje je ovaj stekao kroz postupak svojinsko upravljačke transformacije i privatizacije privrede. Od navedenog broja društava, njih 7 (sedam) obavlja svoju poslovnu djelatnost, dok preostala društva godinama ne obavljaju svoju djelatnost, nemaju svoje organe upravljanja i najveći broj njih je u postupku stečaja ili likvidacije.

Udjeli:

IRF CG je osnivač Društva sa ograničenom odgovornošću "Turistički centar Durmitor« doo Žabljak (100% vlasničkog udjela), koje upravlja skijalištem »Savin Kuk« na Žabljaku. Cilj osnivanja ovog Društva je unapređenje turističke ponude u Crnoj Gori i privredni razvoj durmitorskog kraja, kroz osavremenjivanje skijališta »Savin Kuk« i sadržaja koje ono nudi. IRF CG je u prethodnom periodu uložio sredstava u rekonstrukciju i modernizaciju skijališta „Savin Kuk“, a sve u cilju podizanja kvaliteta usluga i bezbjednosti ovog skijališta. Vlada Crne Gore je osnovala privredno društvo "Skijališta Crne Gore" doo Mojkovac, sa tendencijom da upravlja svim skijalištima u Crnoj Gori, uz valorizaciju postojećih aktivnih skijališta i izgradnju novih, a što se odnosi i na Skijalište Savin Kuk, koje posluje u sastavu "Turističkog centra Durmitor" doo Žabljak. S tim u vezi, tokom ranijeg perioda pokrenuta je inicijativa za restrukturiranje društva "Skijališta Crne Gore" doo Mojkovac, i unos kapitala društva "Turistički centar Durmitor" doo Žabljak u ovo novoosnovano društvo. Restrukturiranje društva "Skijališta Crne Gore" doo Mojkovac na navedeni način nije okončano u prethodnom periodu, te će se sa istim nastaviti i u 2021. godini.

IRF CG je posjedovao udio u kapitalu Javnog preduzeća "Regionalni vodovod Crnogorsko primorje« Budva nominalne vrijednosti 7,9 mil € (12,10%), kod kojeg su u prethodnom periodu provedene aktivnosti na transformaciji ovog preduzeća u društvo sa ograničenom odgovornošću. Naime, Vlada Crne Gore je dana 10. novembra 2017.godine donijela Odluku o osnivanju društva sa ograničenom odgovornošću „Regionalni Vodovod Crnogorsko primorje“ DOO Budva (Sl.list CG br.79/17). Navedenom odlukom vrši se transformacija JP "Regionalni vodovod Crnogorsko primorje" Budva u »Regionalni vodovod Crnogorsko primorje« d.o.o. Budva, i to kao jednočlano društvo, gdje je osnivač Vlada Crne Gore. Shodno navedenoj Odluci Vlada je jula 2019. Godine usvojila i Statut novoosnovanog Društva.

Tokom prethodnog perioda, IRF CG je u cilju definisanja statusa i rješavanja pitanja svog udjela u ovom javnom preduzeću, prema nadležnim ministarstvima i JP "Regionalni vodovod Crnogorsko primorje" pokrenuo inicijativu rješavanja pitanja uloženi sredstava IRF CG, odnosno učešća u kapitalu novoosnovanog društva, te u vezi s tim predložio modele rješenja–unosom udjela IRF CG u novoosnovano društvo ili u nemogućnosti prihvatanja ovog modela, da Vlada Crne Gore otkupi udio IRF CG-a u javnom preduzeću.U tom pravcu, Vlada Crne Gore je dana 05.04.2018. godine donijela Zaključke br. 07-1451 kojima je usvojila Informaciju o predlogu rješavanja udjela

IRF CG u „Regionalnom vodovodu Crnogorsko primorje“ DOO., kojim se zadužuje Ministarstvo održivog razvoja i turizma da pripremi i Vladi na razmatranje dostavi predlog ugovora kojim će se riješiti pitanje udjela IRF CG u JP „Regionalni vodovod Crnogorsko primorje“. U cilju realizacije navedenih zaključaka Vlade Crne Gore predviđeno je zaključenje ugovora između Ministarstva finansija i IRF CG kojim će se ovo resorno ministarstvo obavezati da IRF CG isplati sredstva u iznosu 7,9 mil € po osnovu ulaganja IRF CG, odnosno njegovog pravnog prethodnika Fonda za razvoj RCG.

U vezi realizacije Zaključaka Vlade Crne Gore IRF CG je sačinio predlog ugovora o prenosu novčanih sredstava i isti dana 16.12.2020. godine dostavilo ovom Ministarstvu. Prema predlogu Ugovora, Ministarstvo se obavezuje da, iz opredijeljenih budžetskih sredstava, IRF-u isplati novčana sredstva u ukupnom iznosu od 7.932.957,00 eura u 10 (deset) jednakih godišnjih rata sa pripadajućom kamatom. Očekuje se postupanje nadležnog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma po dostavljenom predlogu Ugovora.

Privatizacija

Poseban dio poslovnih aktivnosti IRF CG tokom 2021. Godine odnosiće se na privatizaciju akcija i udjela u vlasništvu IRF CG, odnosno privatizaciju preostalog kapitala iz svog portfelja, prenijetog u skladu sa Zakonom o svojinskoj i upravljačkoj transformaciji, Zakonom o privatizaciji privrede ili stečenog na drugi način shodno zakonu.

Aktivnosti na privatizaciji društava iz portfelja IRF CG zavisiće od Plana privatizacije za 2021. Godinu koji na predlog Savjeta za privatizaciju i kapitalne projekte donosi Vlada Crne Gore, kao i od samih Odluka organa IRF CG.

IRF CG će aktivno učestvovati u izradi godišnjeg Plana privatizacije i predlaganju odgovarajućeg metoda i načina privatizacije i usaglašavanju istog zajedno sa državnim fondovima kao vlasnicima kapitala (Fond PIO CG, Zavod za zapošljavanje CG), Savjetom za privatizaciju i kapitalne projekte, kao i resornim ministarstvima Vlade Crne Gore. Kao rezultat prednje navedenih aktivnosti, IRF CG će Savjetu za privatizaciju i kapitalne projekte Vlade Crne Gore predložiti društva iz svog portfelja koja mogu biti predmet privatizacije u 2021. Godini nekim od metoda predviđenih Planom privatizacije (javni tender, berzanska prodaja akcija, valorizacija turističkih lokaliteta, i dr.).

Takođe, IRF CG će i tokom naredne godine sa ostalim predstavnicima državnog kapitala aktivno raditi na rješavanju pitanja daljeg statusa društava registrovanih kod CKDD, u kojima ima vlasništvo nad akcijama, a koja eventualno ne budu obuhvaćena Planom privatizacije za 2021.godinu.

2. NEPOKRETNOSTI U VLASNIŠTVU IRF CG

Posebna pažnja u narednom periodu biće posvećena valorizaciji investicionih nekretnina u vlasništvu IRF CG, koje je IRF CG kupovao na osnovu zaključaka i preporuka Vlade Crne Gore,

odnosno valorizaciji dijela nekretnina u svom vlasništvu, stečenih po osnovu naplate problematičnih plasmana iz založenih kolaterala – hipoteka.

Tokom naredne godine, nastaviće se sa realizacijom plana valorizacije po principu pristupa svakoj od investicionih nekretnina i nekretnina iz stečene aktive pojedinačno, a sve u cilju što kvalitetnije valorizacije predmetnih nepokretnosti. Na osnovu iskustva iz prethodnog perioda, utvrđeno je da se neke nepokretnosti ne mogu prodati po ponuđenoj cijeni kako je to bilo definisano objavljenim javnim pozivima za prodaju nepokretnosti. S tim u vezi, investicione nekretnine će biti predmet posebne pažnje u dijelu utvrđivanja cijene koja mora odgovarati tržišnim uslovima, a u skladu sa internim aktima IRF CG. Sagledavanjem prednje navedenog donosiće se odgovarajuće odluke koji će se model valorizacije u konkretnom slučaju primijeniti : prodaja nepokretnosti, davanje u zakup, valorizacija kroz zajedničko ulaganje, valorizacija stavljanjem u funkciju razvoja biznis centara i inkubatora, i sl.

U cilju trajnog rješavanja pitanja nove poslovne zgrade, odnosno novog sjedišta IRF CG, tokom 2021. Godine nastaviće se sa preduzimanjem posebnih aktivnosti koje će biti usmjerene na trajnom rješavanju ovog pitanja kroz kupovinu i/ili izgradnju novog poslovnog objekta u Podgorici, a koji će svojim prostornim kapacitetima u potpunosti odgovarati sadašnjim i budućim razvojnim potrebama i međunarodnim standardima koji se odnose na kreditne institucije.

OCJENA PROGRAMA RADA SA STANOVIŠTA DRŽAVNE POMOĆI

TRAJANJE IZVORA FINANSIRANJA

Program će se realizovati tokom 2021. Godine.

PRAVNI OSNOV

Pravni osnovi za realizaciju ovog projekta su:

- • Zakon o Investiciono razvojnom fondu Crne Gore („Sl. List CG“, br. 88/09, 40/10 i 80/2017);
- • Godišnji plan rada IRF-a za 2021.godinu.

OBLIK POMOĆI

Pomoć se dodjeljuje u subvencije kamatnih stopa.

KORISNICI

Korisnici na osnovu Plana Investiciono – razvojnog fonda za 2021. Godinu su preduzetnici, mikro, mala, srednja i velika preduzeća.

OPRAVDANI TROŠKOVI

Učešće korisnika će se definisati kroz pojedinačne kreditne linije u zavisnosti od namjene kredita, a učešće korisnika je do 50% ukupne predračunske vrijednosti investicije.

VISINA DRŽAVNE POMOĆI

Ukupna sredstva predviđena Planom u 2021. Godini iznose 120.000.000,00 eura za kredite (kratkoročne, srednjoročne i dugoročne).

Maksimalan iznos pomoći koji preduzeće može dobiti je u visini do 50% ukupne predračunske vrijednosti investicije.

U skladu je sa Uredbom o bližim kriterijumima, uslovima i načinu dodjele državne pomoći („Sl. List CG“, br. 27/10, 34/11 i 16/14) i Pravilnikom o listi pravila državne pomoći („Službeni list Crne Gore“, br. 35/14, 02/15, 38/15, 20/16) (u daljem tekstu: Pravilnik), Prilog 7a.

POSTOJANJE POMOĆI

Zakonom o kontroli državne pomoć utvrđeno je da je državna pomoć:

- 1) finansijska pomoć koja se direktno ili indirektno dodjeljuje iz državnog budžeta, odlukom Vlade Crne Gore, budžeta opštine, odlukom nadležnog organa opštine, uključujući fondove Evropske unije i druge javne fondove;
- 2) pomoć koja se dodjeljuje korisnicima koji obavljaju privrednu djelatnost, čime se dovode u povoljniji položaj u odnosu na druge učesnike na tržištu;
- 3) finansijska pomoć koja se ne pruža privrednim društvima pod istim uslovima, ili se pruža selektivno privrednim društvima na osnovu veličine privrednog društva, mjesta poslovanja ili mjesta registracije, ili je namijenjena jednom privrednom društvu;
- 4) pomoć koja ugrožava konkurenciju i utiče na trgovinu između Crne Gore i drugih država suprotno potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Agencija je ustanovila da su sredstva za finansiranje ovog Plana javna sredstva obzirom da je IRF 100% u vlasništvu države Crne Gore.

Preduzeća koja budu korisnici sredstava iz Godišnjeg plana rada dobiće prednost koju inače ne bi dobili na tržištu, što će ih dovesti u povoljniji položaj u odnosu na konkurente koji se bave istom ili sličnom djelatnošću.

U vezi sa navedenim, Agencija za zaštitu konkurencije konstatovala je da Godišnji plan predstavlja državnu pomoć, u smislu Zakona o kontroli državne pomoći.

KUMULACIJA

Državna pomoć po ovom programu može se kumulirati za pokriće istih opravdanih troškova sa sredstvima drugih davalaca državne pomoći, ali s tim da zajedno ne smiju preći maksimalnu visinu državne pomoći.

OCJENA POMOĆI

Na osnovu gore navedenog, Agencija za zaštitu konkurencije je zaključila da mjere sadržane u Godišnjem planu ispunjavaju kriterijume iz Pravilnika, Prilog 7a – Regulativa Komisije EU (br. 651/2014 od 17. juna 2014. Godine o proglašavanju određenih kategorija pomoći spojivim sa unutrašnjim tržištem u primjeni čl. 107 i 108. Ugovora.

U dijelu koji se odnosi na kratkoročne kredite kojim će se finansirati tekuća aktivnost i likvidnost preduzeća, Agencija smatra da se isti mogu dodijeliti samo u skladu sa de minimis pravilima državne pomoći, odnosno pomoć dodijeljena jednom privrednom društvu tokom perioda od tri fiskalne godine ne smije preći iznos od 200.000,00 eura, u skladu sa Pravilnikom, Prilog 7 – Uredba Komisije (EU), br.1470/2013 od 18. Decembra 2013. godine o primjeni čl. 107 i 108 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije na pomoći male vrijednosti.

Realizacija kreditnih linija Godišnjeg plana - Krediti za infrastrukturne projekte/projekte vodosnabdijevanja, projekte zaštite životne sredine, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, mora biti predmet posebne ocjene Agencije za zaštitu konkurencije za svaki infrastrukturni projekat za koji IRF bude opredijelio sredstva.

Realizacija navedenih projekata, u skladu sa Zakonom o kontroli državne pomoći, moguća je jedino uz poštovanja principa kumulacije, odnosno pokriće istih opravdanih troškova iz svih izvora moguće je do maksimalno dozvoljenog intenziteta državne pomoći.

Ukazujemo da se Agencija nije izjasnila u dijelu programa koji se odnosi na oblast poljoprivrede, jer u skladu sa članom 1 stav 2 Zakona, taj zakon se ne primjenjuje na podsticaje sektoru poljoprivrede i ribarstva.

Imajući u vidu navedeno, odlučeno je kao u dispozitivu rješenja.

Uputstvo o pravnoj zaštiti: Protiv rješenja nije dozvoljena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom kod Upravnog suda u roku od 20 dana od dana prijema rješenja.

ČLAN SAVJETA

Novo Radović

PREDSJEDNIK SAVJETA

Miodrag Vujović

Dostavljeno:

- **Investicioni razvojni fond Crne Gore AD**
- **u spise predmeta,**
- **a/a**